

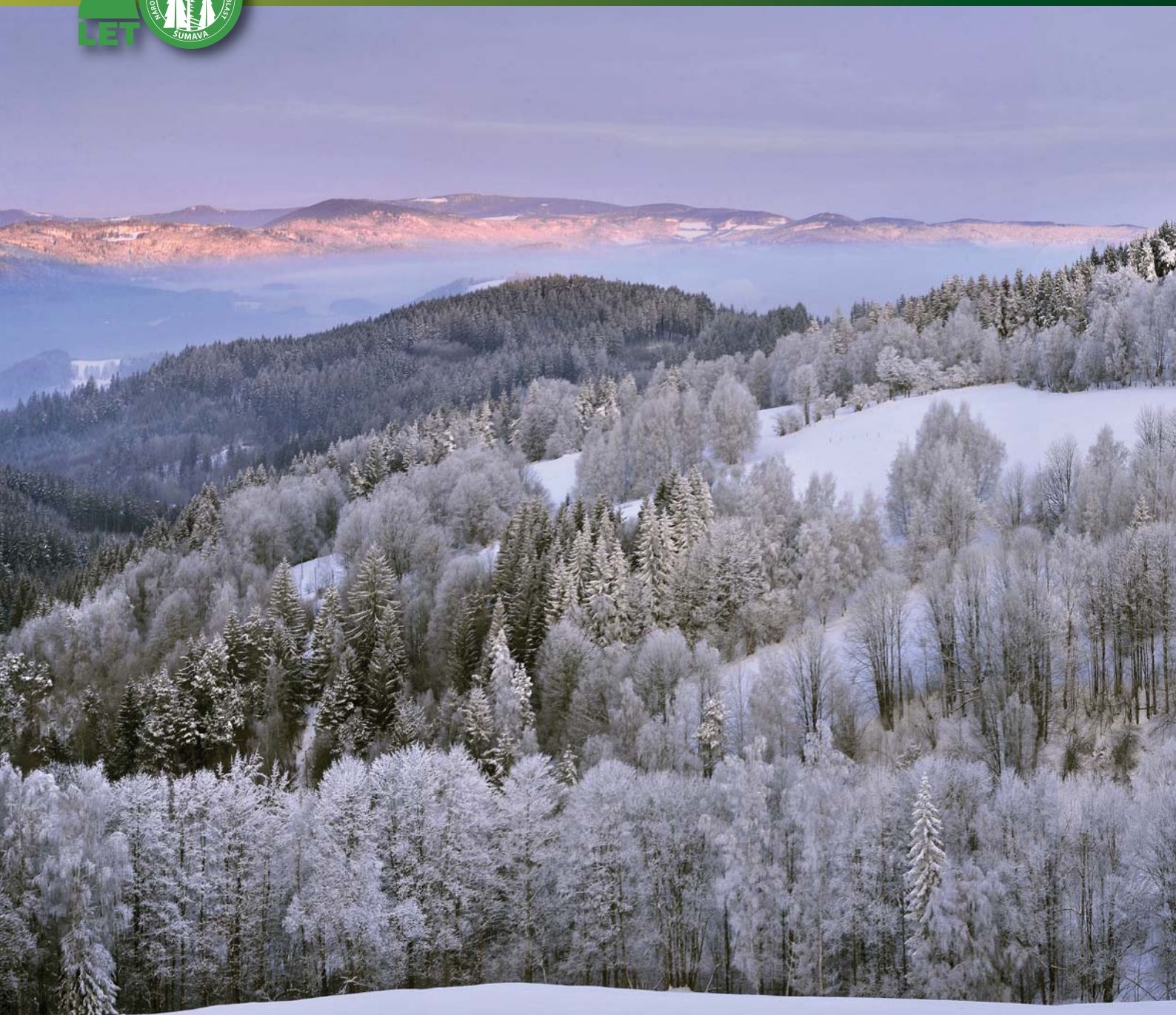
www.npsumava.cz

šumava

ZAJÍMAVOSTI Z PŘÍRODY | ZE ŽIVOTA OBYVATEL | Z HISTORIE



ČTVRTLETNÍK SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU ŠUMAVA ZIMA 2016 | 45 Kč



Zapomenuté výročí

A co bobři, mají si kde hrát?

Hans Bibelriether – Šumava nás v mnohém inspirovala

V příloze: **Sběratelské kartičky a plakát pro malé čtenáře**



Vážení čtenáři,

po pádu Železné opony opět srůstá, co k sobě patří. Konec konců Šumava byla vždy místem soužití bavorských a českých „Šumaváků“ – a nyní je jím znovu. Zásahu na tom má i založení Národního parku Šumava. Proto nás, sousedy z Národního parku Bavorský les, obzvláště těší, že můžeme našemu dlouholetému partnerovi poblahopřát k 25. výročí jeho vzniku!

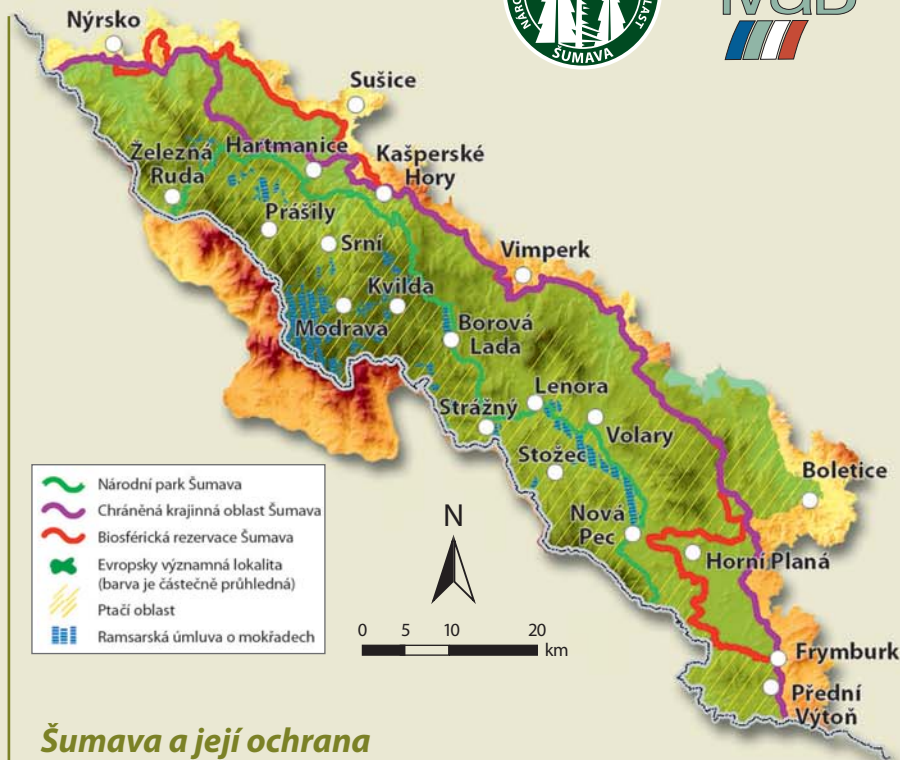
Příroda samozřejmě nezná hranice. Rostliny, zvířata i houby se vyvíjely na obou stranách horského hřebenu podobným způsobem. Proto bylo jenom logické, že Národní park Bavorský les, založený v roce 1970, dostal v roce 1991 většího českého bratra. Tím se dostala tato jedinečná krajina v divokém srdci střední Evropy pod velkoplošnou ochranu.

Zejména jsme rádi, že se v průběhu uplynulých 25 let vyvinula čilá spolupráce mezi oběma národními parky. Společně jsme toho již hodně dosáhli, například vytvoření přeshraničních turistických „stezek přírodou a časem“ mezi Kvildou a Finsterau. Výsledkem našeho soužití jsou i vícejazyčné informační materiály, ať už v našich informačních střediscích, v terénu nebo na internetu. Vynikající spolupráci dotváří také společný výzkum a výměna zkušeností v ekologické výchově.

A protože příroda na Šumavě se zdá být nekonečná, budeme jistě moci spolu realizovat i v dalších 25 letech spoustu projektů. Těšíme se na to!

Dr. Franz Leibl

Ředitel Národního parku Bavorský les



Šumava a její ochrana



Chráněná krajinná oblast Šumava

Vyhlášena v roce 1963 jako vyvrcholení snah o zvláštní ochranu přírodovědně cenného území.

Národní park Šumava

Centrální část Šumavy byla v roce 1991 přeřazena podle české legislativy do nejvyšší kategorie územní ochrany.



Ramsarská lokalita –Šumavské rašeliníště

Poměrně rozsáhlá část území (6 371 ha), zařazená v roce 1993 do mezinárodního seznamu mokřadů, dokládá celosvětový význam území.

Natura 2000

V rámci celoevropské soustavy chráněných území byla v souvislosti se vstupem ČR do Evropské unie zřízena:

- **Ptačí oblast Šumava** – pro ochranu vybraných ptačích druhů v oblasti (v roce 2004),
- **Evropsky významná lokalita Šumava** –pro ochranu společenstev a vybraných druhů (v roce 2005). Obě lokality se prolínají s územím NP a CHKO a dokládají tak evropský význam tohoto území.



Biosférická rezervace Šumava

Už v roce 1970 byl vyhlášen celosvětový Program Člověk a biosféra (MaB). Jeho cílem je podpořit rozumné a trvale udržitelné využívání přírodních zdrojů a zlepšení vztahů mezi člověkem a přírodou. Oblast Šumavy byla celosvětovou organizací UNESCO vyhlášena biosférickou rezervací v roce 1990.



Vydavatel
Správa Národního parku Šumava, resortní organizace MŽP

Adresa redakce
Správa Národního parku Šumava
1. máje 260, 385 01 Vimperk
tel.: 388 450 218
fax: 388 450 019
e-mail: sumava@npsumava.cz

Redakční rada
Jan Dvořák, Pavel Hubený,
František Janout,
Jiří Kadoch, Jan Kozel,
Zdenka Křenová, Václav Sklenář,
Martin Stary, Josef Štemberk,
Michal Valenta

Redaktor časopisu
Jiří Kadoch

Fotografie
Raní Šumava z Řetenického výhledu. (Foto: Zdeněk Patzelt).
Na zadní straně: Mrázivá krása. (Foto: Jiří Kadoch).

Grafická úprava:
Mgr. Václav Hřaba

Tisk: UNIPRES, s. r. o. Turnov

Distribuce
PNS a. s.,
Mediaprint & Kapa Pressegrasso, spol. s r.o.
a další distributoři.

Podávání novinových zásilek povoleno Českou poštou, s.p., ředitelstvím odštěpného závodu Jižní Čechy v Českých Budějovicích, jzn.:P-2986/96 ze dne 6. června 1996.

Předplatné
Výřizuje redakce, časopis vychází čtyřikrát ročně, cena výtisku je 45 Kč, celoroční předplatné 145 Kč.

Registrační číslo: MK ČR E 7518
Uzávěrka čísla: 15. 10. 2016
Datum vydání: 15. 12. 2016

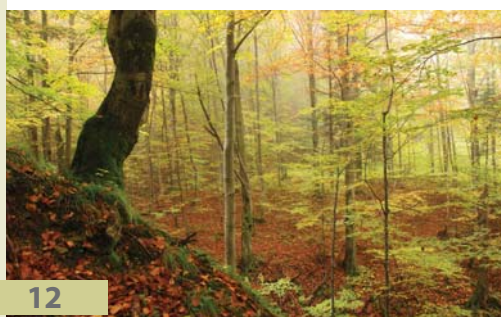
Nevyžádané rukopisy a fotografie se nevracejí.



06



08



12



20



26



32

04 **Pátrání po zaniklé tváři lesa**

Co se děje v lese po kůrovci? Stane se opravdu něco výjimečného?

06 **Zapomenuté výročí**

Připomeňme si po 60ti letech první zákon o ochraně přírody u nás.

08 **Pily nebo stroje?**

Těžba dřeva je nástrojem pro usměrnění vývoje lesa. Jak na to v národním parku?

12 **Národní park Bieszczady**

Už 43 let ochrany divoké přírody. Je domovem vlků, medvědů ale i zubrů.

14 **Informační a strážní služba v Národním parku Šumava**

Kdo jsou ti strážci, které potkáváte na cestách Šumavou?

16 **Balkánský rys**

Nejmenší původní rýsí populace v Evropě, která přežívá v horské krajině Makedonie a Albánie.

18 **A co bobři, mají si kde hrát?**

Co nového víme o bobřích populacích, které putují Šumavou ale i přilehlými oblastmi?

20 **Kyrgyzstán**

Divoká příroda plná barev, koní a obyčejných pohostinných lidí.

22 **Pstruzi ve Vltavě a Lipně**

Jaké konkurenční vztahy a bariery je v jejich životě provází?

24 **25. rok Národního parku Šumava**

Připomeňme si střípky z oslav, kterými prošel národní park v letošním roce.

26 **Hans Bibelriether – Šumava nás v mnohém inspirovala**

Rozhovor s prvním ředitelem Národního parku Bavorský les.

28 **Putování za památnými stromy – 8 díl**

Tentokrát navštívíme Radvanovice a zdejší mohutnou lípu.

30 **Bílou Šumavou v okolí Strážného a Polky**

Tip na výlet bílou stopu s menším turistickým ruchem, přesto překrásnou krajinou.

32 **Šumava před sto lety na snímcích Fotoateliéru Seidel IV.**

V tomto díle si přiblížíme Seidelovo záběry zasněžené Šumavy.

34 **Aktuality**

Pátrání po zaniklé tváři lesa

Lesy, které zůstanou pro útoku kůrovce, moc nesplňují naše představy o tom, jak by měly lesy vypadat. Velké zelené smrky se změny v hnědá a šedá torza. Přežije jich jen málo, a ještě většinou jen smrky divných tvarů – polámané, poškozené a hlavně přežívající dosud převážně v podrostu. Postupně se objevují porosty mladých smrků, jejichž početnost časem opticky převáží.



V lese po gradaci kůrovce přežije podrost lesa, jedinci staří až několik desítek, výjimečně stovek let.

Co zbylo?

Už 10 let po útoku kůrovce se tu zelenají malé stromky, někdy rozptýleně, někdy tvoří husté skupinky. Ale ani tento obraz ještě nebývá pro nás tím optimistickým. Vždyť ten starý velký les, který jsme znali, se sem už za našeho života nevrátí... Bezúspěšnost takových lesů je ale dočasná. Stromy tady rostou a jejich budoucnost skutečně směřuje ke slávě lesů, které zmizely. Když se podíváme na lesy po gradaci kůrovce – na jejich tloušťkovou strukturu –

vidíme, že je tu velké množství stromků malých dimenzí (s výčetním průměrem menším než 7 cm) – asi 3 000 ks/ha, stromů s výčetním průměrem vyšším než 7 cm a menším než 30 cm je tu dnes cca 190 ks na hektar, stromů větších dimenzí pak průměrně 5 ks/ha. Tedy velmi řídké porosty přeživších smrků, doplněné zbytky podrostu a poměrně optimistickou, ale plošně různorodou zmlazovací vlnou. Odhadujeme-li věk přeživšího lesa, není ten obraz už vůbec tak děsivý: podle přírůstových cha-

rakteristik původně potlačených stromů se domníváme, že po kůrovcovém žíru přežilo například na Modravských slatích 22 smrků na hektar starších 100 let a cca 1 smrk starší 200 let na 10 hektarů. Ve zmlazení je pak cca 245 smrků na hektaru ve stáří 40-100 let a přes 3 000 smrků na hektaru ve věku do 40 let...

Rekonstrukce dávného lesa

Jak asi vypadal šumavský les po velké kalamitě, která začala vichřicí v roce 1870

a pokračovala gradací kůrovce až do roku 1885? Byl podobný dnešním lesům na Modravských slatích, nebo byl jiný? Staré porostní mapy vesměs zachycují přeskok z černé barvy porostu (staré lesy) na nejsvětější (tedy lesy ve stáří do 20 let). Mapy tak naznačují, že velká část starých lesů Šumavy byla v tomto období zcela vykácena nebo podlehla nějaké přírodní události (vichřici či kůrovci). Ale zbyl alespoň podrost původního lesa, jak to vidíme dnes po kůrovcové gradaci například na Modravských slatích? Zkusil jsem takovou informaci zjistit z cca 15 000 pařezů, jejichž věk jsme spočítali po celé Šumavě. Vyjmul jsem z tohoto množství přes 2 000 pařezů stromů, které vznikly před rokem 1870, a které se dožily našich dob.

Jak asi vypadala jejich věková struktura v roce 1870?

Poměrně překvapivý je fakt, že byla velmi podobná té, kterou odhadujeme v porostech po kůrovcové gradaci v současné době. Zjistíme, že většina stromů, která dodnes žila v našich lesích a přežila velkou kalamitu v roce 1870, byla v době této kalamity nejen „malá“, ale zároveň relativně stará. Průměrný věk těchto stromů byl cca 36 let (+ cca 15 let na pařez, takže spíše 50 let) a většina z nich byla mladší 100 let. Byly mezi nimi ale i stromy stoleté a starší. Ty přežily spíše řídce – v porostech, kterých se velká kalamita téměř nedotkla, nebo jako nenápadné a potlačené stromy původního lesa pozměněného větrem, kůrovcem nebo těžbou.

A jak to bylo v roce 1870 s tloušťkovou strukturou porostů, které přežily dodnes? I to dokážeme zjistit z průměrné šířky letokruhu a věku stromů v době počátku kalamity. Zjistíme, že tu máme skutečně zajímavou podobnost se současností. Průměrná tloušťka kmene živých stromů byla podobně jako dnes na Modravských slatích kolem 10 cm, přičemž podíl stromů s tloušťkou kmene menší jak 20 cm byl a je cca 90 %. Lesy, které viděli současníci Klostermannovi po roce 1870 byly hodně podobné těm, které dnes známe z oblasti Modravských slatí.

Takže jiná kalamita?

Zatímco současný podrost lesa na Modravských slatích svým vznikem odkazuje někam do 80. a počátku 90. let 20. století, v naší analýze věkové struktury přeživších stromů po kalamitě v roce 1870 pozorujeme také vrchol zmlazování několik let – spíše desítek – před vlastní kalamitou. V grafu je nejvyšší hrot populační křivky někde v období 10 až 20 let před vichřicí v roce 1870. Protože skutečný věk stromů musíme posunout ještě o věk, který je třeba k dosažení výšky pařezu – tj. cca 15-25 let, k největšímu prosvětlení a rozvoji tehdejšího porostu muselo docházet v období mezi 1825-1840. Takže právě do tohoto rozpětí spadá podezřelá doba, která

přinesla tak výrazné prosvětlení lesů, že se její stopa dochovala v záznamu věkové struktury dodnes.

Stalo se tehdy opravdu něco výjimečného?

Především historické záznamy vyprávějí o masivních a málo řízených těžbách, zejména na Prášílsku. Ale vskutku objevíme i řadu vichřic, které se tehdy prohaly nad Šumavou a jižními Čechami. Začínají v roce 1821 a opakují se až do poloviny 19. století, přičemž zřejmě největší prokázaná epizoda silného polemu nastala 1. 1. 1834 a byly při ní vyvráceny statisíce stromů. Takže máme podezřelého? Ano, je jím vichřice v roce 1834 a možná následné těžby cílené k zamezení šíření kůrovce. Vzhledem k tomu, že šlo o lesy převážně smrkové, je pravděpodobné, že i kůrovec sám si tehdy vybral svoji daň. Ale odpověď to není jednoznačná. Každopádně z konce 19. století dožil do našich dob les velmi podobný tomu, jaký známe dnes z oblasti Modravských slatí.

Budoucí velké zelené smrkové lesy, tak velebné, tu tedy už jsou. Jsou teď nenápadné. Ale pomalu rostou...

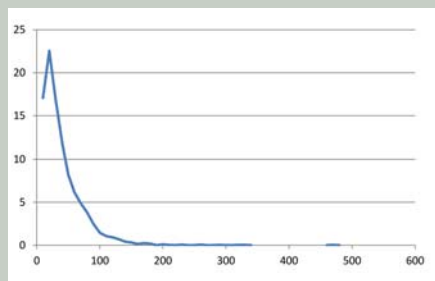
| | průměr kmene | podíl pod 20 cm (%) | podíl nad 40 cm (%) |
|------|--------------|---------------------|---------------------|
| 1870 | 11 | 87 | 5 |
| 2014 | 9 | 92 | 4 |

Porovnání tloušťkových charakteristik přeživších stromů na Modravských slatích v roce 2014 a těch, které na celé Šumavě vyklíčily před rokem 1870 a přežily do přelomu tisíciletí.

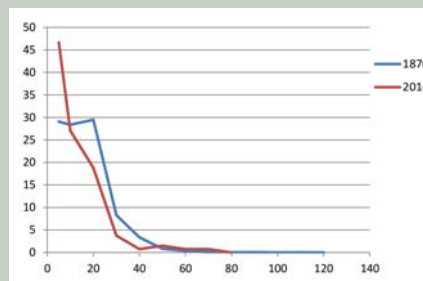


Detail z fotografie Českožlebska z konce 19. století ukazuje, že i tehdy se les obnovoval pod lesem souší.

Pavel Hubený
Správa Národního parku Šumava
pavel.hubeny@npsumava.cz



Věková struktura stromů z celé Šumavy, jak vypadala v roce 1870, podle stromů, které vyklíčily před rokem 1870 a dožily přelomu tisíciletí (v %).



Porovnání tloušťkové struktury přeživších stromů na Modravských slatích v roce 2014 a těch, které na celé Šumavě vyklíčily před rokem 1870 a přežily do přelomu tisíciletí (v %)



Smrt starého lesa znamená život lesa budoucího.

Zapomenuté výročí

V letošním roce se v ochraně přírody v Česku oslavovalo několik výročí. Tím nejvíce připomínaným bylo asi 25 let od vyhlášení národních parků Šumava a Podyjí, včetně nové a zásadní úpravy ochranných podmínek národního parku Krkonošského. Trochu v pozadí zájmu přitom zůstalo výročí, na které bychom zapomenout neměli: uplynulo 60 roků od vyhlášení prvního zákona o ochraně přírody platného na našem území.



Mrazivé ráno na Novohuťských slatích. Foto: Jiří Kadoch

O potřebě zákona na ochranu přírody se mezi odborníky-přírodovědci hovořilo už před druhou světovou válkou. Politické události od konce třicátých do začátku padesátých let dvacátého století však nepřály diskusi o tak (zdánlivě) okrajovém problému jako je péče o přírodu a krajinu a přijetí zákonného předpisu bylo stále oddalováno, ačkoliv byl jeho návrh již delší dobu připraven. Nakonec jej v roce 1955 přijala v rámci svých velmi omezených pravomocí Slovenská národní rada, pro území Slovenska oprávněná takové předpisy vydávat, vedená jasně netrpělivostí s pomalým postupem pražského parla-

mentu. Pak už nezbylo nic jiného, než aby Národní shromáždění republiky Československé dne 1. srpna 1956 zákon přijalo a pod č. 40/1956 Sb. publikovalo.

Zákon o státní ochraně přírody (jak zněl jeho plný název), obecně nazývaný „čtyřicítka“, platil na území našeho současného státu až do 1. června 1992, kdy byl nahrazen novým, moderním zákonem č. 114/1992 Sb., který - při všech novelizacích - platí dosud. Platil tedy relativně velmi dlouhou dobu a ovlivnil vývoj naší státní ochrany přírody zásadním způsobem. Už v době své platnosti byl často kritizován; zejména mu byl vyčítán nedostatek

sankcí za porušování pravidel a mnoho dalších věcí. Ta kritika bývala častěji nespravedlivá. Těžko lze vyčítat předpisu, připravovanému začátkem padesátých let, že mu chybí ekologický pohled na přírodu, když samotné slovo ekologie bylo tehdy málo známé i mezi přírodovědci. S některými dalšími nedostatky lze polemizovat, ale bude užitečnější podívat se nejprve na to, co dobrého zákon naší přírodě přinesl.

Co čtyřicítka přinesla?

Už samotná skutečnost, že parlament se tímto zákonem přihlašuje k ochraně

přírody a zavazuje stát k péči o její významné části a výtvoř, jakož i krajinu, je novinka, kterou nelze přehlédnout. Zároveň je určeno Ministerstvo školství a kultury vykonavatelem této péče spolu s odbory kultury rad krajských národních výborů. Ministerstvu je dána možnost zřídit Ústav státní ochrany přírody, který se stane vrcholným odborným pracovištěm v oboru ochrany přírody a krajiny. Tento ústav byl pak skutečně zřízen v r. 1958, z organizačních důvodů společně s památkovou péčí, jako Státní ústav památkové péče a ochrany přírody. O dva roky později, po rozsáhlé reformě státní správy a vytvoření nového organizačního členění státu na kraje a okresy, byla v jednotlivých krajích zřízena Krajská střediska státní památkové péče a ochrany přírody. Tato organizační struktura přetrvávala až do r. 1990, kdy po vzniku Ministerstva životního prostředí přešla celá organizace státní ochrany přírody pod nově založené Ministerstvo, a to včetně svých krajských pracovišť.

Krajská střediska byla zpočátku nedostatečně personálně vybavena, velmi často zde vykonával ochranu přírody jeden pracovník. Jen pomalu a postupně se dařilo budovat v krajském měřítku útvar, který mohl být rovnocenným partnerem při projednávání zásahů do přírody a krajiny jiným účastníkům řízení. Avšak již počátkem sedmdesátých let byla střediska stabilizována a práce v ochraně přírody byla prováděna i s pomocí početného sboru dobrovolných spolupracovníků – konzervátorů a zpravodajů – jmenovaných opět na základě vyhlášky, vycházející ze zákona č. 40.

Nový systém chráněných území

Jedna z nejdůležitějších novinek, kterou zákon přinesl, se týkala zvláště chráněných území. Do r. 1956 byla všechna zvláště chráněná území v ochraně přírody nazývána „přírodní rezervace“. Například se pod termínem státní přírodní rezervace měla vyhlášovat území „původní nebo lidskými zásahy málo dotčené přírody“ menší rozlohy. Pokud by se jednalo o velké plochy z přírodovědeckého hlediska stejně charakterizované, zákon dával možnost zřizovat zde národní parky.

Ostatní území menší rozlohy, která slouží zachování jednoho nebo několika druhů vzácných rostlin nebo živočichů mohla být prohlášena za chráněná naleziště. Další dvě kategorie chráněných území menší rozlohy – chráněné parky a zahrady a chráněné studijní plochy – se příliš neujaly a byly vyhlášeny jen zcela výjimečně.

Největší pozornosti a popularity dosáhla zcela jistě poslední kategorie – chráněná krajinná oblast. Podle zákona se má jednat o „zachovanou typickou krajinnou oblast s rozptýlenými význačnými přírodními výtvořy“. Ve skutečnosti byly za chráněné krajinné oblasti postupně vyhlášovány ucelené krajinné celky s větší hustotou maloplošných chráněných území, atraktivní nejen s hlediska přírodovědného, ale také vyhledávané turisty a rekreanty. Chráněné krajinné oblasti se časem staly páteří naší ochrany přírody a spolu s národními parky jsou její chloubou.

Na zákon č. 40/1956 Sb. logicky navazovaly další vyhlášky: již zmiňovaná vyhláška o konzervátorech a zpravodajích z r. 1957, o chráněných druzích rostlin a podmínkách

jejich ochrany z r. 1958, o evidenci chráněných částí přírody z r. 1959, o ochraně stromů rostoucích mimo les z r. 1965 a o ochraně volně žijících živočichů z r. 1965.

Žádný zákon není dokonalý

Velkou nevýhodou zákona bylo, že neupravil pravomoci orgánů státní ochrany přírody alespoň tak, aby bylo zjednodušeno vyhlásování maloplošných chráněných území. Při intenzivním průzkumu krajiny docházelo k objevování lokalit, které bylo třeba chránit před nepříznivými hospodářskými zásahy, ale vyhlášovat chráněná území i drobného rozsahu bylo oprávněno pouze Ministerstvo kultury, po složitém mezirezortním projednávání. Takže se nové rezervace vyhlášovaly jen výjimečně.

Zákonu bývá také vytýkáno, že se sice zmínil o důležitosti ochrany krajiny, ale nic pro ni neudělal. Domnívám se, že to v dané době nebylo ani dost dobře možné. Politické orgány nepřipustily, aby někdo zasahoval do kolektivizace zemědělství, scelování pozemků, velkoplošných meliorací, likvidace a napřimování vodních toků a všech těch zvěstev, které naše krajina musela přetrpět.

Některá se nám nyní daří postupně napravit a doufejme, že v tom úsilí o nápravu škod minulosti (i přítomnosti) naše státní ochrana přírody nepoleví.

Určitě si nemyslím, že by zákon o státní ochraně přírody z r. 1956 byl zbytečný a že bychom na něj měli zapomenout. I když byl už v mnohém překonán – v jedné věci mi dnešní zákon připadá neúplný: chybí mi v něm konzervátoři a zpravodajové spolupracující s profesionálními ochranáři. Nevládní organizace je nějak nemohou nahradit.

František Urban
f.urban@c-box.cz

Bývalá Státní přírodní rezervace Mrtvý luh.
Foto: Václav Hrubý



Pily nebo stroje?



Správa Národního parku Šumava používá v rámci péče o lesní ekosystémy v zásahových částech národního parku nástroje spojené lesním hospodařením. Tak jako se bezlesí, důležitá součást pestré mozaiky šumavských ekosystémů, na vybraných místech udržuje nástroji používanými v zemědělství (kosení, pastva), lesní společnosti výrazně pozměněná lidskými zásahy v minulosti jsou předmětem péče spojené s těžbou dřeva. Těžba dřeva je nástrojem, kterým se usměřňuje hustota lesa, mění se porostní podmínky a zmenšuje se konkurence mezi stromy o vláhu, světlo, teplo a živiny.



Ruční těžba je vhodná zejména tam, kde je potřeba zpracovat větší a tlustší stromy, při těžbě tenkých stromů není efektivní. Foto: Václav Hřebek



Těžební stroje (harvestory) rychle pokácí, odvětví a roztřídí stromy tak, aby je bylo možné vyvézt bez kontaktu dříví s půdou a stojícími stromy. Foto: Václav Hřebek

Menší hustotou proti větru

Stromy, které mají více prostoru, se pak svým vzhledem více podobají stromům rostoucím mimo les. Ten pohled zná každý návštěvník Šumavy, který obdivuje mozaiku horských luk a pastvin zpestřenou jednotlivě rostoucími stromy. Ty mají jedno společné, ať jsou to javory, buky, jeřáby nebo smrky – mají mnohem kratší kmeny a výrazně košatější a celkově větší koruny než jsme zvyklí u stejných druhů stromů ve většině lesních porostů v ČR i na Šumavě. Těžba dřeva je tedy nástrojem, který přibližuje rostoucím stromům v mladých hustých porostech podmínkám panujícím mimo les. Vedle toho, že pak roste v porostech méně stromů, které mají větší prostor k růstu koruny a kořenů a přibližují se pak odolností proti vyvrácení větrem svým soliterním bratrům, to přináší i jiné výhody.

Větší vitalitou proti kůrovci

Stromy s dlouhou korunou nemá rád ani kůrovec, jednak na kůru nesvítí tolik slunce a není tak teplá jako u stromů, které prožily většinu života v útlaku svých sousedů v hustém stejnověkovém lese, ale především stromy s velkou korunou a mohutným kořenovým systémem se dokáží důrazněji bránit. Nálety lýkožroutů odrážejí mohutným přívalem pryskyřice a brouky pokoušející se

zavrtat pod kůru zalíjí a ti hynou. Toho stromy s krátkými korunami nejsou schopny v takové míře. Dalším argumentem pro použití redukce počtu stromů prostřednictvím těžby dříví je fakt, že v řadě porostů se vyskytují jednotlivé jedle, nebo buky, často utlačené převahou rychle rostoucích smrků. Těžba dřeva je tady i nástrojem k podpoře těchto dřevin, které by jinak pod tlakem smrku jen těžko přežily.

Lepší podmínky pro byliny, keře, ptáky a hmyz

Vedle toho, že se těžbou podpoří stabilita a odolnost jednotlivých stromů a zmenší konkurenci smrku vůči ostatním menšinově zastoupeným dřevinám původní druhové skladby je skutečnost, že více světla prospívá i jiným živočišným a rostlinným druhům. Plochy souvislého hustého, mladého smrkového lesa nejsou příznivé pro rostliny, hmyz ani některé druhy ptáků. Tím, že se k půdě dostane více světla, mohou se zde uchytit byliny i keříčkovité dřeviny např. borůvka. Jejich přítomnost pak přiláká další druhy, hledající na těchto rostlinách potravu nebo úkryt. Více rostlin, ptáků a hmyzu, ale i hub pak znamená větší druhovou rozmanitost. Významným faktorem ve prospěch redukce počtu stromů, je také to, že vyšší pokrývnost bylinami přispívá k vyšší úživnosti lesních

porostů pro šumavské kopytníky. Jelení a srnčí zvěř tak najde více potravy a tlak na okus mladých stromků je nižší.

Jak na to? Nejprve rozčlenit!

To, proč se zásahy v mladých porostech uskutečňují, bylo vysvětleno v předchozím textu, a také v minulých vydáních časopisu Šumava (Fanta J., podzim 2015 str. 4-5; Kozel J., zima 2015 str.4-5). Druhou stránkou věci je vlastní uskutečnění těžby a soustředování dříví. Nejprve je potřeba rozhodnout jak stromy uvnitř mladých a hustých smrkových lesů pokácet. Často jde o lesy, kde byla posledním zásahem umělá obnova po velkoplošné těžbě polomů nebo kůrovcem napadených stromů, proto je nutné se nejdříve do porostů dostat. Tedy vytvořit tam přístupové linky. Dobrá přístupnost a dostatečně široké linky jsou základním předpokladem šetrné těžby, vyklizování a přibližování dříví. Linky by měly být široké nejméně 3,5 m a rovné, protože to zaručuje, že se dříví při vyvážení nedotýká kmenů stojících stromů a nemůže je odírat. Pokud by tomu bylo naopak, výrazně se zvyšuje pravděpodobnost poškození stojících stromů nehledě na to, že mladé stromy budou rychle zvětšovat svou tloušťku a za několik desetiletí mohou linky zúžit o desítky centimetrů.

Je to vidět, ale jen krátkou dobu a pomáhá to

Toto rozčlenění rozhodně není neviditelné, protože v porostech, kde stromy dosahují výšky 10-15 m, jsou nově vytvořené minimálně 3,5metrové mezery dobře patrné. Vedle šetrnosti k zůstávajícím stromům hraje významnou roli fakt, že samotné vytvoření linek významně uvolní korunový prostor krajním stromům, které pak utvoří ze svých korun jakýsi plášť. Je to podobné jako, když jdeme po lesní cestě nebo na okraji lesa a louky nebo pole. Vně mají stromy dlouhé koruny a uvnitř, pokud není porost dostatečně proředený, stojí stromy podobné májkám na květnových návších. Stojí za připomenutí, že 3,5metrový rozstup mezi stromy je běžný ve stejnověkém lese ve věku okolo 75 let. Obava, že vytvořením li-

Cesty v mladých porostech přispívají k minimálnímu poškození stojících stromů i porostní půdy při vyvážení (harvestory na linky kladou klest).

Foto: Jan Kozel



nek zůstane v porostech málo stromů, tedy není na místě. Naopak linky přispějí k usku-tečnění šetrného zásahu a podpoří mnoho stromů v růstu. Mezery mezi mladými stromy, které rychle rostou i do výšky se brzy i opticky zmenší, protože poměr mezi jejich šířkou a výškou stromů se bude měnit. Neuplyne mnoho času a naše pohledy víc než na šíři nově vytvořené linky upoutá výška stromů. Za několik let si tak nikdo ani nevšimne, že mezeera mezi stromy byla schematicky vytvořená, protože rozstup mezi stromy ve 100letém porostu přesahuje vzdálenost 4 metrů a výška 100letých stromů bývá okolo 30 m. 3,5-4metrová mezeera je tedy velice relativní a její pravidelná přítomnost v porostech prospěšná v mnoha ohledech.

Harvestor to umí, ale co lidé?

Při zvážení všech hledisek je v mladých porostech výhodnější využití 2., tedy sortimentní metody (viz sloupek vpravo). V mladých zanedbaných porostech je odpovědné a šetrné používat harvestory. Kromě výše uvedeného i proto, že mladé stromy často při pádu uvíznou mezi korunami svých sousedů, těžebním strojům se to nestává a navíc dokážou stromy kácet ve směru, kde to nejméně poškodí ostatní stromy. Těžební stroje tedy jsou šetrné a při správném nasazení, hospodárné a rychlé. Negativním způsobem se na jejich práci mohou podepsat zejména lidé, kteří je např. použijí v nevhodných podmínkách nebo je nedostatečně odpovědně a odborně obsluhují.

Jak s tím ven?

Vedle těžby je nutné rozhodnout o nejvýhodnějším způsobu dopravy na místo

Pásové stroje dokáží na skládce dříví roztřídit a vyskládat do relativně objemných hrání, to traktory ani koně tak dobře neumí. Foto: Jan Kozel



Dlouhé nebo krátké kusy

Vedle rozčlenění je potřeba rozhodnout také o tom, jaké kusy dříví z porostu vyvážet. Jsou dvě možnosti (metody):

1. Při odvětvování stromy zkrátit na relativně dlouhé části (surové kmeny), a ty pak vléci po zemi na místo odvozu (k lesní cestě); Tato tzv. **kmenová metoda** je vhodná v případech, kdy je k dispozici dostatek pracovníků s motorovými pilami, ale její nevýhodou je mj., že surové kmeny jsou prodějnější za nízkou cenu. Dříví, které se vleče po zemi, ji také poškozují a dlouhé kusy mnohem častěji odřou stojící kmeny. Při této metodě je v mladých porostech často nutná ještě jedna operace navíc. Surové kmeny se musí připravit na místa pro konečné vyvezení na skládku. Přípravu často dělají koně, ale představuje to dodatečné náklady. Kmenová metoda je tedy pracná a v mladých porostech velice drahá a také méně šetrná k porostu a nevhodná při prodeji.

2. Při odvětvování stromy nařezat na kratší části podle tloušťky a kvality (výřezy, sortimenty) a vyvézt je na podvozku na místo odvozu. Tato tzv. **sortimentní metoda** zpravidla v mladých porostech vyžaduje nasazení těžebních strojů (harvestorů), které dokáží kmeny změřit a podle kvality a tloušťky zkrátit. Při těžbě pokládají klest na linky, které současně vytváří. Krátké výřezy pak leží na lince vystlané klestem a vyváží se na podvozcích vyvážecích traktorů (souprav). Výřezy jsou prodějnější za vyšší cenu než dlouhé surové kmeny. Současně při vezení a těžbě nevzniká tolik oděrek na stromech a kmeny nerývají v zemi, protože se vezou na podvozku, jehož kola nebo pásy většinu času jezdí po klestu položeném na linky harvestorem.

Pásy lehkých vyvážecích souprav působí na půdu tlakem 35-50 kPa, koňská kopyta 100-150 kPa.

Foto: Jan Kozel





Využívání koňské síly je alternativním způsobem soustředování dříví v místech, kde se ani stroje s nízkým tlakem na půdu neuplatní a je to pro stromy i půdu výhodnější (prudké svahy, kameny apod.). Foto: Petr Zdeněk

odvozu (soustředování dříví). Z rozhodování o způsobu těžby vyplynulo, že je výhodnější dřevo z porostů vyvážet, než vléci po zemi. Z toho důvodu používá Správa Národního parku Šumava při úmyslných zásazích prostředky, které dříví zpravidla vezou. Často jsou to lehké vyvážecí traktory (soustavy) buď pásové, nebo kolové, které vytvářejí nízký tlak na půdu. Z mladých porostů se dříví soustřeďuje převážně stroji, které uvezou okolo 3 m³ krátkých výřezů a v případě pásové varianty vytváří tlak na půdu v roz-

pětí 35-50 kPa. Což je výrazně menší hodnota, než například u koní (100-150 kPa) a traktorů (150 kPa). Traktory a živé nebo železné a koně navíc dříví vlečou po zemi.

Rychle, šetrně a relativně tiše

Správa Národního parku Šumava využívá pro péči spojenou s lesním hospodařením mnoho prostředků od koní, traktorů, až po těžební stroje, těžaře s motorovými pilami a vyvážecí traktory. To, jaký z prostředků bude nasazen, záleží rozhodnutí, které za-

hrnuje posouzení porostu, terénu, půdních vlastností, šetrnosti, rychlosti a ekonomiky provozu. Někde je lepší nasadit koně (prudké svahy, balvanité půdy), jinde traktor (dospělé porosty bez rizika poškození půdy a odření stromů). V mladých porostech je výhodnější, šetrnější a rychlejší nasadit pro těžbu stroje a vyvážení lehké vyvážecí traktory. V mladých porostech zásahových částí Národního parku Šumava se tedy návštěvníci setkají především s těmi. Za zmínku stojí, že práce těžebních strojů je 5-10krát rychlejší než u pracovníků s motorovými pilami. Na stejnou práci by jich tedy muselo být k dispozici 5-10násobné množství, anebo by zásahy trvaly 5-10krát déle. To by znamenalo výrazně delší přítomnost většího počtu pracovníků v lesích národního parku a vyšší a déletrvající hlučnou práci. Motorové pily pracují s hladinou hluku 100 dB, stroje okolo 75 dB. Stroje tedy své okolí zatěžují hlukem méně a kratší dobu, což je příjemnější pro obyvatele i návštěvníky šumavského lesa.



Jan Kozel
Správa Národního parku Šumava
jan.kozel@npsumava.cz

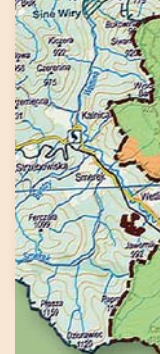
Strojní těžba smrkového dřeva pomáhá v růstu jiným dřevinám – boční uvolnění odrostlé skupinové obnovy buku. Foto: Jan Kozel

Národní park Bieszczady

43 let ochrany divoké přírody



Společná exkurze pracovníků Správ Národního parku Šumava a Bavorský les přinesla mnoho zážitků z divoké přírody, podnětů na možnou budoucí spolupráci, ale zejména nové kontakty a prohloubení spolupráce na osobní úrovni.



Szeroki Wierch (1315 m n. m.) spolu s vrcholem Tarnica (1346 m n. m.) patří k nejnávštěvovanějším místům NP Bieszczady. Foto: Jan Mokry

Studené ráno v Bieszczadech

Je čtvrtek dopoledne a naše skupina aut v severní části Národního parku Bieszczady náhle zastavuje. Je mlha, nevlídno. Vystupujeme. Na zablácené cestě si prohlížíme úžasný nález – trus vlka. Po vystoupení z aut dostáváme instrukce od zoologů správy místního národního parku, kteří nás doprovázejí. Nacházíme se v oblasti, kde v národním parku žije jedno ze dvou stád zubrů. Po krátké instruktáži vyrážíme po stopách tohoto majestátního zvířete. Celá skupina ztichne. Jdeme co nejtíšeji za našimi průvodci Przemkiem

a Bartoszem. Jeden za druhým tiše pospícháme. Ta moje noha. Ráno jsem si vyvrknu kotník a nemůžu postupovat se skupinou její rychlostí. Po stopách však nalézám důvod vzrušené nálady – stopy zubrů. Po chvíli dokonce trus. Dostáváme se na louku, na které dnes zubří stádo určitě bylo. Je vidět rozrytá tráva a trus - k nerozeznání podobný od obyčejnému kravskému. Naše skupina se opět koncentruje kolem nového nálezu. Zřejmě nejsme jediní, kdo stádo sleduje. Našli jsme stopu medvěda. Stopy dále vedou do rozlehlé otevřené krajiny bývalé obce, která byla

během sovětských represí po druhé světové válce vysídlena. Naše skupina vytahuje dalekohledy a dychtivě zrakem prohledává všechny kouty planiny. Kromě lišky, smčičky a dvou kusů jelení zvěře však nic nenacházíme. Prohlížíme si ruiny zaniklé obce – starý sklep, zarostlá alej. Obec má dnes již jediného obyvatele. Na jejím okraji si v mokřině postavil svůj hrad bobr. Na cestě zpět si ještě prohlížíme odchytové a vypouštěcí zařízení pro jeleny a zubry. Přestože nám velké zvířecí poklady tohoto národního parku zůstaly skryty, jsme všichni plni zážitků.



Zonace parku - stupně ochrany

- Zóna aktivní ochrany
- Zóna ochrany krajinného rázu
- Zóna přísné ochrany

Teritorium bobra je často využíváno k lovu vlkem.
Foto: Jan Mokry



Národní park

Národní park Bieszczady byl založen 4. srpna 1973 v oblasti polsko-slovensko-ukrajinského pomezí. Jeho původní rozloha (5 955 ha) se za 43 let rozšířila na dnešních 29 202 ha. 84 % území parku je pokryto lesy, 9 % zemědělskou krajinou a více než 7 % ostatními plochami, mezi které patří zejména plochy subalpínského bezlesí – tzv. poloniny. Národní park se podařilo rozšířit až po uvolnění politických poměrů po roce 1989 a 1991, území parku totiž přiléhá na území tehdy ostře střežené sovětsko-polské hranice. V roce 1992 byla pod záštitou organizace UNESCO založena Mezinárodní biosférická rezervace Východní Karpaty složená ze šesti chráněných území třech sousedních států. V roce 1998 obdržela Správa národního parku Diplom Rady Evropy. Zonace parku zahrnuje 3 stupně ochrany. Zóna tzv. přísné ochrany pokrývá 20 336 ha (69,9 %) a v příštích dvaceti letech by měla být rozšířena na 75 % území. Dalšími zónami jsou zóna aktivní ochrany a zóna ochrany krajinného rázu. Kromě plánovaného rozšíření podílu zóny přísné ochrany by správa parku do budoucna ráda zvětšila plochu parku až zhruba na 70 000 ha.

Velcí savci

Rozšíření území národního parku je potřebné nejen pro zachování hodnotných biotopů, ale zejména pro zajištění nerušeného života velkých savců, kteří zde žijí a přirozeně migrují i mimo území parku. Lov všech zvířat v národním parku je zakázán. Zvířata jsou však lovena hned na hranicích parku. Posledním doloženým příkladem byla ilegálně zastřelená vlčice, která měla telemetrický obojek. Bylo zjištěno, že byla zastřelena z bezprostřední blízkosti velkou dávkou z kulometu. Viník bohužel nebyl nalezen. Národní park Bieszczady je jedním z mála míst v Evropě, kde je možné sledovat člověkem nerušenou interakci velkých predátorů a jejich kořis-

ti. Hlavní potravou pro ně představuje jelen evropský vyskytující se v hustotách kolem 0,9 jedince/km² a prase divoké s hustotou výskytu 0,5 jedince/km². Relativně nízké populační hustoty srnce obecného dosahující ve zdejší přírodě v průměru 0,3 jedince/km² a jsou pravděpodobně hlavní příčinou velmi nízkých počtů rysa ostrovida, který je zde považován za jedno z nejzávažnějších zvířat. Naproti tomu počty vlků a medvědů se zdají mít stabilní tendenci. Jejich chování je však ovlivněno člověkem. Medvědi, kteří jsou lákáni do míst krmelišť lovné zvěře přímo na hranicích parku, si zvykají na přítomnost lovců a tedy člověka a dochází tak k nebezpečné ztrátě plachosti těchto velkých šelem. V území žije 8 – 12 vlků na zhruba 270 km².

Kromě velkých šelem je Národní park Bieszczady pro našince zajímavý výskytem zubra evropského. Tento zástupce velkých kopytníků byl z bieszczadské přírody vyhuben zhruba před 200 lety. První pokusy o reintrodukci jsou datovány do 60. let 20. století. Z původních 34 reintrodukovaných jedinců se populace rozrostla na dnešních zhruba 300 jedinců, kteří obývají území o rozloze 650 km². Nejvíce preferovanými biotopy toho zvířete jsou přírodní pastviny (louky a paseky) spolu s lesními jehličnatými porosty v létě a smíšenými lesními porosty v zimě. Jako zimní potrava zubrům slouží především ostružině. Nehledě na roční období se zubří živí především přizemní vegetací. V rámci bieszczadské přírody je zubr jediným divokým zástupcem tzv. velkých spásáčů. Díky tomu je jejich přítomnost velice důležitá pro zachování obecné biodiverzity, neboť svým spásáním zabraňují zarůstání lesem druhotných bezlesých ploch.

Spolupráce správ parků

Národní park však nejsou pouze chráněné druhy zvířat či rostlin. Národní park jsou i lidé. Ročně národní park navštíví přes 400

tis. návštěvníků. Vstup do národního parku je zpoplatněn. Návštěvníkům parku je k dispozici především 130 km tras pro pěší a cca 131 km naučných stezek. V parku jsou preferováni pěší turisté a turisté na koních. Cyklistům je na většině stezek vjezd zakázán.

Správy všech tří národních parků se v závěru setkání dohodly na navázání užší spolupráce. Ta by se měla týkat třech hlavních okruhů činnosti. Na prvním místě by se spolupráce měla zaměřit na monitoring a výzkum. Česko-bavorská strana nabídne dlouholeté zkušenosti se sledováním přírodních procesů a biodiverzity, polská strana pak výzkum velkých šelem a kopytníků. Druhým stěžejním bodem spolupráce by měla být spolupráce stráží ochrany přírody. Posledním, avšak ne méně důležitou součástí spolupráce by mělo být environmentální vzdělávání.

Návštěva přinesla nové perspektivy, nové osobní kontakty, nová přátelství. Nezbyvá než budoucí spolupráci popřát mnoho inspirativních pracovních zážitků a mnoho spokojených návštěvníků parku.

Martin Starý

Správa Národního parku Šumava
martin.starý@npsumava.cz



Současná populace zubra evropského reintrodukovaného v 60. letech 20. století čítá zhruba 300 jedinců. Foto: Jiří Kadoch



Informační a strážní služba Vám poskytuje první pomoc ...

Text Jiří Dolejší, Foto Archiv Správy Národního parku Šumava

Informační a strážní služba

v Národním parku Šumava

Jistě se spolu shodneme na několika faktech. Šumavská příroda je nádherná a určitě se vyplatí ji chránit. O Šumavě se dá vykládat celé hodiny, je to prostě žhavé téma. A v neposlední řadě Šumava je pohoří rozsáhlé a za špatného počasí i nebezpečné. Shodneme se tedy i na tom, že nejen šumavská příroda, ale i její návštěvníci potřebují své strážce. Lidi ochotné, kompetentní a oddané své práci.

Pokusme si hned v úvodu trochu vysvětlit základní pojmy. Orgány ochrany přírody postupují v naší republice hlavně podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny. Tento zákon nám definuje tzv. stráž přírody, jejímž posláním je kontrola dodržování předpisů o ochraně přírody a krajiny. V rámci Správy Národního parku Šumava pak funguje oddělení Informační a strážní služby, jehož pracovníci – profesionální strážci - mají jako jednu z hlavních činností právě výkon stráže přírody na území parku. Stejně tak můžete narazit na stráž přírody i v dalších národních parcích, chráněných krajinných oblastech či rezervacích. Stráž přírody je tedy jakousi prodlouženou rukou zákona chránící přírodu před námi, lidmi...

Historie

Tak jak rostla potřeba chránit přírodu před lidskou činností, tak narůstala i potřeba účinné kontroly. První velkoplošná chráněná území vznikala v druhé polovině 19. století ve Spojených státech amerických, a proto také američtí strážci – Rangeri – mají velmi dlouhou tradici a silný společenský status. Jedná se však spíše o složku policie s velmi širokým spektrem pravomocí. Naproti tomu se s určitým zpožděním etabloje evropské pojetí stráže přírody, které dává větší důraz na práci s veřejností. U nás se poprvé objevuje funkce dobrovolného spolupracovníka ochrany přírody v zákoně č. 40/1956 Sb. o ochraně přírody. To vede k ustanovení těchto „strážů“ v nově vznikajících velkoplošných chráněných územích, a tedy od roku 1963 i na území CHKO Šumava. Již v této době existovala v hlavách nadšenců myšlenka národního parku, ale svého naplnění došla až v revoluční euforii v roce 1991. Vznik Národního parku Šumava následoval o rok později i nový zákon o ochraně přírody, již zmiňovaná tzv. „stočtrnáctka“, která konečně jasně formulovala poslání, práva a povinnosti stráže přírody.

V tu dobu pracovalo při CHKO Šumava jen pár profesionálních strážců a zhruba 80 dobrovolných strážců. Část dobrovolných strážců, lesníků a zájemců o ochranu přírody se přetavila v nově vzniklou Informační a strážní službu Národního parku Šumava. A čekal je poměrně heroický



... klestí Vám cestu za poznáním ...

úkol. Po dlouhých desetiletích izolace centrální Šumavy za Železnou oponou bylo nutno ve spolupráci s Klubem českých turistů nově území proznačit, dobudovat mostky, povalky, zábradlí a další základní turistickou infrastrukturu. Druhým neméně významným úkolem bylo také usměrnit proudy turistů dychtících poznat zapovězené území a současně jim toho co nejvíce o Šumavě a šumavské přírodě povědět. Tím se postupně jasně definoval profil pracovníka strážní a informační služby - tedy informování, případně usměrňování a kontrola návštěvníků a péče



o turistické vybavení v území. A samozřejmě díky jejich permanentní přítomnosti v terénu se od začátku podíleli v součinnosti s Horskou službou na pomoci turistům v nouzi. V průběhu devadesátých let se spektrum aktivit ještě rozšiřuje, strážci spolupracují na vybudování a provozu sítě informačních středisek, pořádají doprovody pro skupiny s výkladem o přírodě a historii Šumavy, spolupracují na výzkumných úkolech Správy NP Šumava a navazují mezinárodní kontakty, což vede k založení Asociace strážců přírody ČR a členství v celosvětové International ranger federation (1999). Strážní služba



... uklízí po Vás ...

v této době byla oddělením přímo spadajícím pod ředitele národního parku. Po roce 2004 začalo období změn, kdy bylo oddělení Informační a strážní služby přesunuto nejdříve pod útvar práce s veřejností, pak definitivně pod vznikající lesnická územní pracoviště. Tato změna měla určitě svá pozitiva, územní pracoviště byla předurčena ke správě území a majetku v něm, ale na druhou stranu soužití lesníků a strážců nebylo zcela idylické.

Hasiči

Po orkánu Kyrill, za ředitele Krejčího, se zrodila myšlenka poskytnout obyvatelům a návštěvníkům Šumavy vyšší bezpečnost v území výměnou za zvětšení bezzásahového území a faktické zdivočení a zneprístupnění části území. Prakticky to znamenalo ustanovení požární jednotky při Správě Národního parku Šumava. Tak, jako každá cesta do pekel, je i tato lemována dobrými úmysly. Riziko lesního požáru v lesních porostech vždy existuje a s odlehlostí a nedostupností centrální Šumavy jeho důsledky samozřejmě narůstají. Stejně tak se vzrůstající návštěvností rostl počet úrazů, bloudících turistů i možnost neúmyslného založení požáru turisty. To vše tedy na svá bedra postupně od roku 2009 přebírá Správa Národního parku Šumava, potažmo oddělení Informační a strážní služby. Je zřejmé, že i mezi strážci to vyvolávalo rozporuplné pocity od nadšení z nového poslání strážců až po rozčarování z nových úkolů, které se poněkud odklánějí od základních činností stráže přírody.

Požární ochrana Šumavy byla v roce 2009 detailně popsána v operativně taktické studii, která de facto nalinkovala další vývoj a ustanovení jednotky požární ochrany sboru dobrovolných hasičů podniku Správy NP Šumava. Záměrně jsem použil celý komplikovaný název, protože jak je komplikovaný název, tak je problematické a komplikované uchopení, činnost a reálný přínos požární jednotky podniku v současnosti. V roce 2014 došlo k poslední organizační změně, kdy byli strážci zařazeni pod odbor státní správy NP Šumava.

Současnost

Aktuálně jsou zřejmě tři zásadní skutečnosti. Správa NP Šumava se jistě chce podí-



... povídá si s Vámi ...

let na zajištění požární bezpečnosti Šumavy ve spolupráci s dalšími subjekty, především šumavskými obcemi. Současně Informační a strážní služba ve spolupráci s Horskou službou a Zdravotnickou záchrannou službou musí být schopna účinně pomáhat návštěvníkům v nouzi v odlehlých neobydlených oblastech Šumavy. Na druhou stranu je zřejmé, že ze současného stavu nejsme nadšeni, protože došlo k odklonu od činností, ke kterým je stráž přírody a tedy i Informační a strážní služba parku primárně zřízena. Informační a strážní služba se v průběhu posledních let vyprofilovala více jako složka integrovaného záchranného systému, než jako klasická stráž přírody (a ano Správa NP Šumava je dle smlouvy s Hasičským záchranným sborem součástí Integrovaného záchranného systému ...). V tuto chvíli tak nemají strážci kvalitní podmínky ani pro výkon klasické strážní služby a současně nejsou vytvořeny podmínky ke splnění hasičských standardů pro požární zabezpečení území. Strážci jsou prostě rozkročení velmi zešířena, a to většinou škodí věci. Chybí jasná vize budoucnosti Informační a strážní služby, a to dále nahlodává morálku strážců a vzniká další zbytečné pnutí v organizaci.

Asi by se slušelo na závěr skončit nějakým optimistickým sdělením. Vzhledem k tomu, že povolání strážce je především posláním a lidé by ho měli dělat více či méně s nadšením, považuji za zásadní nastavit pracovníkům Informační a strážní služby jasnou vizi do budoucna. Tato vize by se měla především opírat o kvalitní informační servis pro návštěvníky, kontrolu a usměrňování návštěvníků, spolupráci v rámci Správy NP Šumava i navenek, péči o stav turistické infrastruktury na svěřeném území a v neposlední řadě o pomoc návštěvníkům v nouzi. Jsem si zcela jistý, že tento článek nepostihl problematiku Informační a strážní služby v celé šíři, ale snad vám pomohl udělat si obrázek o historii a současnosti stráže přírody v Národním parku Šumava.

Jiří Dolejší

Správa Národního parku Šumava
jiri.dolejsi@npsumava.cz



... a opět pomáhá, když je třeba!



V Národním parku Mavrovo přežil balkánský rys až do současnosti. Foto: © Gabriel Schwaderer

Text **Pavel Bečka**

Balkánský rys

– neznámý fantom

V hraničním území mezi Makedonií a Albánií se nachází ohromující horská krajina, jako stvořená pro divoká zvířata. Spolu s vlky a medvědy zde až do současnosti přečkala i nejmenší původní rýsí populace v Evropě. Takzvaný balkánský rys se tu však musí potýkat s řadou nebezpečí a jeho přežití zcela není jisté.

Balkánský rys byl poprvé popsán jako poddruh rysa ostrovida (*Lynx lynx balcanicus*) bulharským zoologem Ivanem Burešem v roce 1941. V 70. letech minulého století charakterizoval další zoolog Mirić balkánského rysa jako relativně malého rysa s velkým podílem jedinců bez skvrn. Pojmenoval ho *Lynx lynx martinoi* a analyzoval dobové zdroje o jeho výskytu. Zatímco v západní Evropě začalo vyhlazování rysů v 16. století, na Balkáně to bylo až v 18. století, po ukončení turecké nadvlády. Počet obyvatelstva narůstal a spolu s ním těžba dřeva a nadměrný lov. Šelmy byly pronásledovány jako škůdci. Ještě na počátku 19. století se rysové nacházeli na celém Balkánském poloostrově, k oddělení balkánské a karpatské populace došlo pravděpodobně v druhé polovině 19. století. Poslední jedinec byl v Chorvatsku

oficiálně zastřelen v roce 1886, ve Slovinsku 1887, v Srbsku 1893, v Bosně a Hercegovině 1911, v Černé Hoře 1913, v Bulharsku 1935 a Řecku 1958.

Vývoje populace po druhé světové válce

Balkánský rys přežil pouze v Makedonii, Kosově a Albánii. Odhad velikosti populace před druhou světovou válkou byl pouze 15-20 jedinců. Po válce začaly počty rysů v Jugoslávii narůstat. V 70. letech 20. století se odhady pohybovaly mezi 200-300 jedinci. Dalších 100 rysů mělo žít v Albánii a Řecku. Již koncem minulého tisíciletí však byla odhadovaná čísla mnohem nižší. Akční plán pro ochranu rysa ostrovida v Evropě z roku 2000 uvádí pouhých 50 balkánských rysů. Otázkou je, na základě jakých údajů byla velikost populace určována a zda nebyla dřívější

čísla nadhodnocena. Například myslivecké statistiky na stránkách Ministerstva zemědělství ČR uvádějí v roce 2015 v České republice 329 rysů a nárůst populace od roku 2008 o 50 %. Pravidelný vědecký fotomonitoring, který umožňuje rozpoznat jednotlivé jedince, odhaduje v šumavské česko-bavorsko-rakouské populaci 60-80 kusů a konstatuje stagnaci či mírný pokles populace. K tomu se přidává 10-15 přeshraničních jedinců v Beskydech a Jeseníkách.

Balkánská populace byla již v roce 1990 označena za nejvíce ohroženou původní rýsí populaci v Evropě. Jak rozpad Jugoslávie doprovázený válkami, socio-politickými změnami a špatnou ekonomickou situací místního obyvatelstva, tak občanské nepokoje v Albánii však neumožňovaly její výzkum a oficiální ochra-

nu. Hlavním hybatelem ochrany rysa se staly neziskové organizace. Již v roce 1997 provedla německá organizace EuroNatur společně s makedonskou nevládní organizací Bird Study and Protection Society of Macedonia (BSPSM) první rysí monitoring v Národním parku Mavrovo. Mavrovo bylo poslední místo, kde se balkánský rys úspěšně rozmnožoval. Na základě dotazování myslivců, lesníků, pastevců a milovníků přírody byl počet rysů v této 450 km² velké zkoumané oblasti odhadnutý na 54 jedinců, což odpovídalo 12 rysům/100 km². Tato vysoká hustota byla v ostrém nesouladu se všemi ostatními populačními odhady. Bylo jasné, že pro poznání skutečného stavu je potřeba provádět pravidelný systematický monitoring, což však nebylo možné až do ukončení války v Kosovu.

Výsledky nových výzkumů

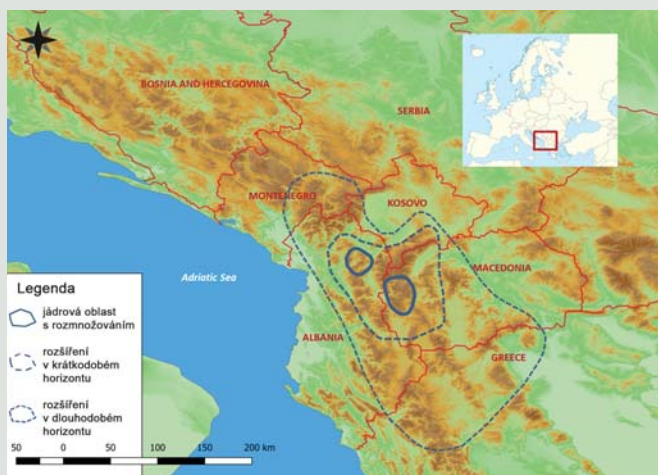
Program k záchraně balkánského rysa zahájila nadace EuroNatur v roce 2006. V rámci programu se provádí monitoring rysa pomocí telemetrie, fotopastí a rozborů DNA z trusu a chlupů. Byla pojmenována největší nebezpečí a navrženy kroky k nápravě. V současnosti jsou do programu zapojeny organizace ze čtyř zemí – z Makedonie, Albánie, Kosova a Černé Hory. Genetický výzkum potvrzuje, že by balkánský rys mohl být samostatným poddruhem a ne pouze nejjižnější populací karpatského rysa. Na základě fotomonitoringu se velikost populace odhaduje na cca 25-30 jedinců, což bohužel potvrdilo správnost obavy, že dřívější odhady prováděné na základě náhodných pozorování byly nadhodnocené. Nepřímo to potvrzují i výsledky telemetrie. Dva obojkovaní samci měli teritoria podobně



Balkánský rys v Národním parku Mavrovo. Foto: © EuroNatur



Úmyslně zakládané požáry a ilegální těžba ničí lesy v pohoří Munella. Foto: © PPNEA



Geografický rozsah Programu záchraně balkánského rysa (BLRP) a indikace prioritních oblastí pro aktivitu (©EuroNatur)

velká jako šumavští samci rysa – 368 a 435 km², desetkrát větší než se v literatuře uvádělo před zavedením telemetrie. Přesto dává monitoring i naději. Díky němu bylo v roce 2015 nalezeno mládě v pohoří Munella v Albánii. První důkaz o množení balkánského rysa mimo NP Mavrovo. V též roce byl také poprvé vyfocen rys v Kosovu. V Černé Hoře se rysa zatím vyfotit nepodařilo, nejbližší nález však byl pouze několik set metrů od hranice. Velikost území s alespoň občasným výskytem rysa je odhadována na 5 000 km².

Výsledky monitoringu napomohly k vyhlášení nových chráněných území. Vzhledem k rysím nárokům na velikost teritorií to však k jejich záchraně nestačí. Stejně jako šumavské i balkánské rysy ohrožují pytláci. I přes zákaz lovu bylo v Jugoslávii do roku 1978 evidováno 69 upytlačených rysů. Po rozpadu se situace ještě zhoršila. V Albánii bylo zakázáno lovit rysy v roce 1980, ale i tam docházelo a stále dochází k ilegálním odstřelům. Také fragmentace krajiny a rabování lesů brání návratu rysa na některá území. Problémy se bohužel nevyhýbají ani NP Mavrovo, kde je plánována výstavba dvou velkých přehrad a více než 20 vodních elektráren. V pohoří Munella, které dosud nemá status chráněného území, vznikají rozsáhlé holoseče.

Naděje umírá poslední

Největší ohrožení však v současnosti představuje nadměrný lov a pytláctví rysí potraviny, kterou zde tvoří hlavně srnec, kamzík a zajíc. V Albánii byla situace obzvláště kritická. Při nepokojích v 90. letech se obyvatelé vyzbrojili zbraněmi z vojenských skladů. Od té doby se střílí prakticky vše, co se hýbe, včetně chráněných druhů. Stavů zvěře rapidně klesly. Albánská vláda byla (i na nátlak ochránců přírody) v roce 2014 nucena vyhlásit dvouleté moratorium na jakýkoliv lov, které bylo letos prodloužené o dalších pět let. V Makedonii se zase prodloužily pronájmy honiteb na 20 let tak, aby měli nájemci zájem o udržitelný lov. To vše by mohlo vést k obnově stavů zvěře.

Intenzivní spolupráce nevládních organizací s místním obyvatelstvem, mysliveckými spolky, správami chráněných území a lesů v nejdůležitějších oblastech výskytu rysa začala přinášet první viditelné výsledky. Ve školách v okolí NP Mavrovo a pohoří Munella se pořádají výukové programy o rysovi a jeho ochraně. V některých oblastech, např. v pohoří Karaorman jižně od Mavrova, spolupracují na monitoringu rysa i myslivci. I přes tento pokrok nezbyvá při velikosti současné populace než doufat, že změny v přístupu jak vlády, tak místních obyvatel nepřicházejí pro záchranu balkánského rysa pozdě.

Pavel Bečka

Správa Národního parku Šumava
pavel.becka@npsumava.cz

A co bobři, mají si kde hrát?

Řekni kde ti bobři jsou, kde jen mohou být?

Letos je to 19 let od pozorování prvního bobra na Šumavě a 11 let od začátku trvalého osídlení. Bylo to na začátku, kdy se bobři dostali na Šumavu a důkazy o jejich přítomnosti bylo možné nalézt jen zřídka. Díky příznivým podmínkám je naše příroda opět bohatší o další druh, který se zde v minulosti běžně vyskytoval.

Příčinou je úspěšný růst populace bobrů v sousedním Bavorsku a Rakousku, kde došlo k obsazení většiny vhodných lokalit. Důsledkem toho je pronikání bobrů až k nám. Mladí jedinci opouští rodinu a vydávají se vlastní cestou, na které hledají partnera a vlastní teritorium s dostatkem vhodné potravy. První jedinci, kteří se dostali na Šumavu, jen těžko nacházeli partnera, protože jich tu prostě nebylo mnoho. Sice si mohli vybrat to nevhodnější teritorium, ale k čemu je dostatek potravy a vhodný úkryt, když ho není s kým sdílet. Od roku 2005 však dochází ke vzniku trvale obydlených teritorií na Šumavě a následnému rozmnožování, rázem byla situace jiná a mladých migrujících jedinců přibývalo. Tím vzrostla pravděpodobnost vzniku nových párů, které se na vhodných stanovištích spárují. Rychlost tohoto procesu je tím rychlejší, čím více teritorií vzniká. Na druhé straně však klesá počet volných vhodných habitatů. V blízké budoucnosti to budou mít mladí bobři náročnější, protože ideálních habitatů pro trvalé přežití ve vyšších nadmořských výškách není mnoho. Sice najdou partnera, ale musí migrovat na velké vzdálenosti přes již obsazené lokality, kde nejsou vítáni. Jak přibývá bobrů na Šumavě, pokoušejí se prosadit i jinde.

Společně na bobra

Minulý rok ve spolupráci Správy Národního parku Šumava a Fakulty životního prostředí ČZU v Praze proběhla na Šumavě jedna část projektu zaměřeného na studium českých bobříků populací (projekt MGSII-38, financovaný EEA a MŽP). Naším cílem bylo získat ucelený přehled o vývoji populace bobra evropského (*Castor fiber*) na území Národního parku Šumava a Chráněné kra-



Polohrad a zbytky zásobárny nad mohutnou hrází na Vydřím potoce.

jinné oblasti Šumava včetně přilehlých lokalit v nejbližším okolí. Ten je možné získat popisem aktuálního osídlení, který doplňují informace o době vzniku definovaných teritorií. Šlo o aktualizaci dat, která doposud popisovala růst populace od jejího vzniku až do roku 2012 (Vorel et al. 2014). Druhým důležitým cílem byla snaha popsat průměrnou velikost rodiny (osidlující jedno teritorium), což pomůže odhadnout v budoucnu velikost celé zdejší populace.

Metody sledování rozvoje populace lze rozdělit na: a) extenzivní mapování celé populace, jehož výstupem může být celkový přehled o počtu a umístění teritorií a b) intenzivní výzkum určitého vzorku populace,

kteří nám může podhalit základní populační parametry (velikost rodiny, věková struktura, atp.). Kombinace obou přístupů pak vypovídá o velikosti populace a bude základem pro budoucí srovnávací studie.

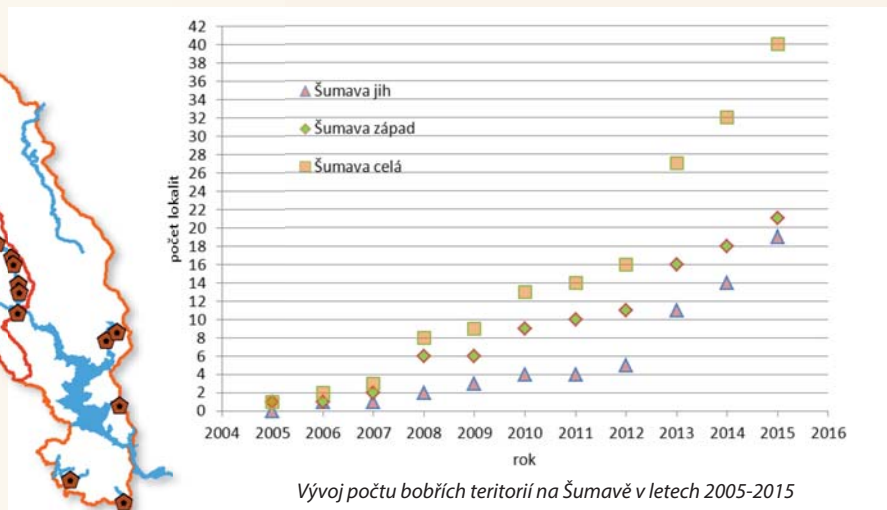
Program péče o bobra evropského

Území České republiky je rozděleno na tři zóny: zóna A (kde je ochrana bobra nejvyšší prioritou), zóna B (kde je ochrana bobra podřízena na úkor hospodaření v krajině) a zóna C (kde je existence bobra nežádoucí). Zóna C zahrnuje jihočeské a západočeské rybníční pánve, kde hrozí vysoké riziko vzniku škod nadregionálního rozsahu způsobených bobrem. Díky umístění zóny C je v současnosti jediným významným zdrojem šíření bobrů do této zóny oblast Šumavy. Stanovení velikosti a distribuce bobrů na Šumavě je proto nyní velice aktuálním a důležitým východiskem pro optimalizaci a budoucí plánování režimu eliminace bobrů v zóně C. Důvodem existence daného režimu zóny C je snaha předejít vzniku početné populace bobrů v rybníkářských oblastech

Bobři jsou teritoriální živočichové, žijící v rodinných uskupeních tvořených rodičovským párem a několika generacemi mláďat. Dospívající jedinci opouštějí zjara rodné teritorium, hledají si partnera a vhodnou neobsazenou část vodního prostředí s dostatkem potravy (vhodný habitat). Toto nové teritorium obhajují pomocí chemické komunikace (zpravidla označují hranice teritoria pachovými značkami na březích), ovšem v případě potřeby jsou bobři schopni i aktivního hájení před jinými migrujícími jedinci.



Obsazená bobří teritoria v zimě 2015/2016



Vývoj počtu bobřích teritorií na Šumavě v letech 2005-2015

žeme s určitou pravděpodobností odhadovat a předpovídat další vývoj procesu šíření.

Bezesporu lze očekávat, že ze Šumavy bude pokračovat šíření mladých jedinců, kteří budou hledat vhodná teritoria na vodních tocích jako je Vltava či Otava (jsou páteřními toky zmíněné zóny C). Naším cílem bylo získat informace o šumavské populaci, jakožto hlavním zdroji šíření bobrů do zóny C

Práce s daty

Při získávání dat jsme se zaměřili na několik zdrojů informací: 1) ověřená data z hlášení čerstvých (nově registrovaných) pobytových známek, 2) kontrola lokalit známých již z minulosti, 3) systematické procházení vodních toků. Ze všech těchto postupů vznikl seznam lokalit, které jsme pak museli detailně projít a zaznamenat všechny aktuální pobytové známky.

Mapování pobytových známek probíhalo na Šumavě ve dvou etapách, během první zimy (2014/2015) jsme provedli průzkum jižní části Šumavy (oblast v povodí Vltavy), druhou zimu pak proběhl průzkum západní části (oblast povodí Otavy a Úhlavy). Tomuto však předcházela komunikace a spolupráce s pracovníky jednotlivých územních pracovišť Správy národního parku Šumava (ÚP Stožec, ÚP České Žleby, ÚP Borová Lada, ÚP Modrava, ÚP Srní a ÚP Prášíly), kteří provedli zevrub-

né zmapování svých úseků v blízkosti vodních toků a nahlásili místa s výskytem bobřích pobytových známek. Podobné informace poskytli také pracovníci CHKO Šumava.

Terénní část výzkumu se provádí vždy v zimním období, kdy bobří ukusují větve a celé stromy (z nichž konzumují lýko a kůru, jako jediný potravní zdroj v zimě). Tato metoda však vyžaduje detailní zaměření každého shluku okusů. Zařazení okusů do jednotlivých intervalů průměrů pokácených dřevin, ze kterých se následně odhaduje množství pokácené biomasy.

Důležité je také nalezení hlavního sídla rodiny (faktického centra teritoria), což může být nenápadná nora v břehu řeky či naopak velký hrad uprostřed zatopeného mokřadu. Společným vodítkem může být bobří hráz, zvýšená vodní hladina a množství čerstvých větví nahromaděných začátkem zimy ve vodě jako zásobárna potravy, právě v blízkosti hlavního sídla bobří rodiny.

Následně jsou data vyhodnocena pomocí počítačové analýzy, ve které speciální program stanoví hranice jednotlivých shluků pobytových známek. Z jejich pozice a intenzity jsme pak schopni definovat jednotlivá teritoria.

Teritoria a velikost populace

Prvním důležitým výstupem průzkumu je odhad počtu recentních teritorií na české části Šumavy; zde odhadujeme, že se na přelomu let 2015/2016 v území nacházelo 40 teritorií bobrů. Detailní výzkum početnosti v několika modelových lokalitách odhalil, že ne všechna teritoria jsou obsazena rozmnožujícími se rodinami. Nyní tak můžeme odhadnout, že velikost populace bobrů v celém hornatém šumavském regionu je cca 180-250 jedinců, pracujeme však na zpřesnění výsledků, které budou v brzké době zveřejněny a publikovány.

jižních a jihozápadních Čech. Většina rybníků má staré sypané hráze, které mohou být vhodné pro hloubení bobřích nor. Je proto snahou zamezit rozvoji bobří populace v zóně C, jelikož by mohlo docházet k rozsáhlým škodám.

Na Šumavě v posledních letech již vznikla trvalá populace, která stále postupně roste. Díky detailnímu sledování na Šumavě a díky přehledu o stavu v sousedních oblastech, mů-



Pokud je to alespoň trochu možné, bobr zaplaví území v blízkosti vhodné potravy a stavebního materiálu, který se snáze transportuje po vodě.



Před příchodem zimy můžeme na vodních tocích objevit nově postavené hráze.

Jan Mokrý

Správa Národního parku Šumava
jan.mokry@npsumava.cz

Kyrgyzstán



V dlouhém údolí Susamyr pod sedlem Alabel Asuvsu 3 175 m získávají domorodci mléko z kobyly, které se pije teplé pětkrát denně po dobu pěti dnů. K tomu se jí domácí sýry.

Navštivme společně asijskou zemi hor, hlubokých údolí, jezer, lesů, jurt, orlů, obyčejných pohostinných lidí a barev v úžasné krajině.

Tato nádherná a bezpečná země leží na 41 rovnoběžce mezi Kazachstánem, Uzbekistánem, Tádžikistánem a Čínou. Do hlavního města Biškeku se dostaneme snadno letadlem z Prahy přes Istanbul a nepotřebujeme mít žádné vízum. Kyrgyzstán je velmi hornatá země, 40 % území leží nad 3 000 m nad mořem, na jihozápadě se zvedá masiv Pamíru, ostatní území leží v pohoří Ťan - Šan. Na jihovýchodě země je nejvyšší hora Ťan - Šanu Pik Pobeda 7439 m n. m.

V Kyrgyzstánu jsou velmi vysoké teplotní rozdíly, například v hlavním městě

Biškeku dosahuje roční teplotní rozdíl teplot 76 °C. Největší řeka Naryn, na které je několik vodních elektráren, se vlévá do Aralského moře. Kyrgyzstán má ze všech států světa největší vzdálenost od moře. Místní měna je som, úřední jazyky jsou kyrgyzština a ruština. Druhé největší město na jihozápadě země je Osh, na východě je známé středisko Karakol.

Vznik státu

Samostatný Kyrgyzský stát vznikl po rozpadu SSSR v roce 1991. Žije zde asi 5,8 milionů obyvatel na ploše necelých



200 000 km čtverečných. Asi 73 % obyvatel jsou Kyrgyzové, dále jsou zde Uzbeki, Rusové a Ukrajinci. Většina lidí jsou muslimové, zde ovšem normální, pohodoví a pohostinní lidé, jejichž předkové zde zažili ve 13. století velké boje s Čingischánem. Hodně lidí se zde žije pastevectvím, žijí si svůj klidný život v nádherné krajině, politika je moc nezajímá. Děti před jurtami mají moderní velké telefony, hlavní silnice včetně dálnice od Jezera Yssyk – Kul do Biškeku jsou lepší než u nás. Ve velkých městech Biškeku a Oshi dostanete v obchodních domech vše, lidé chodí moderně oblečení.

Příroda v Kyrgyzstánu

Kyrgyzstán má obrovský potenciál přírodních krás. Najdeme zde vysoké zaledněné hory s horskými sedly, hluboká údolí s hlubokými zdravými lesy a bohatou květenou, horské řeky a bystřiny, vysoko položená jezera, barevné pískovcové skály různých tvarů i několik vodopádů. Žije zde medvěd, vlk, orel skalní a ve vysokých horách levhart sněžný.

Na severozápadě země leží Národní park Sary Čelek, kde se nachází dvě nádherně položená horská jezera pod masivem hor vysokých 4 500 m. Okolní krajina je bohatá na vzácnou květenou. Přes 3 000 m n. m. vysoko položené jezero s velkými stády koní, ovcí, koz a krav v okolí je Sok Kul. Největší jezero Yssyk - Kul, kterému se říká kyrgyzské moře, je 170 km dlouhé, 70 km široké a 700 m hluboké. Leží v nadmořské výšce 1 608 m, ústí do něho 50 řek, je bezodtokové a má 0,6 % slanosti. Hladina zde nikdy nezamrzá, i když v jeho blízkosti leží trvale zaledněné pohoří Alatau vysoké přes 5 000 m n. m. Jezero je od



Všude přítomné jurty, starší děti opatrují malé děti, ženy se starají v jurtách o chod rodiny a domácnosti, muži pastevci dohlíží ze sedel koní na velká stáda ovcí, koz a dobytka.



Pasoucí se koně a stáda ovcí v blízkosti jurt u jezera Son Kul v nadmořské výšce asi 3 100 m.



Horská cesta údolím v pohoří Ťan-šan do Altip-Arashan je dlouhá 18 km a jedeme ji celé 3 hodiny. Zpět také 3 hodiny. Na konci jsou sírné lázně s výhledem na horu Palatka vysokou 5 000 m.



Nádherný labyrint barevných skal má jméno Skazka, v překladu je to opravdu pohádka. Nachází se na jihu největšího jezera Ysik Kul.

roku 1958 chráněno jako biosférická rezervace, funguje zde lodní doprava, vyskytuje se tady hodně druhů ryb a je zde parádní koupání s pohledem na zasněžený Ťan – Šan. V této oblasti dosahují roční srážky pouze 150 mm. Na jihu jezera se nachází skalní barevné útvary tzv. Skazka, tvořené různobarevnými pískovci. Z východně položeného pěkného města Karakol je možné podnikat výlety terénním autem po krkolomných horských cestách do jednotlivých monumentálních údolí v pohoří Ťan – Šan. Nechá se zde vyjet autem až do nadmořské výšky 3 820 metrů. Jižně od Karakolu leží území Národního parku Karakol, dále na východ se dostaneme do údolí květů, kde se nachází oblast sedmi býků, sedmi červených skal vysokých přes 200 m. Pod nimi jsou radonové lázně, sloužící široké veřejnosti. Na sever od města Karakol, kde můžeme navštívit dobytčí trh a třeba i pravoslavný dřevěný kostel, leží dlouhé údolí, kterým dříve procházela tzv. Hedvábná stezka z Mongolska až do Iránu. Tímto údolím podnikal Čingischán válečné nájezdy na západ od Mongolska.

Kyrgyzstán stojí pro svoji krásu určitě za návštěvu, jedná se o úžasnou a bezpečnou destinaci vhodnou především pro nenáročnou a normálně zdatné turisty. Vřele ji lze doporučit všem fotografům, kteří mají rádi krásnou přírodu a zajímavé pohodové lidi.

Vladislav Hošek
Fotograf, foto.hosek@seznam.cz



Řeka Vltava vstupuje do lipenské nádrže napřímeným korytem.

Text a foto **Ondřej Slavík**

Pstruzi z pramenných oblastí řek v NP Šumava – IV. **Pstruzi ve Vltavě a Lipně**

Pod soutokem Teplé Vltavy s Malou, Řasnatou a Studenou Vltavou a několika menšími přítoky, se silně meandrující řeka Vltava dostává až k lipenské nádrži. Mírný spád členitého říčního koryta a hluboké tůně vyhovují spíše kaprovitým druhům ryb, mníkům, štikám a okounům, a tak je životního prostoru pro pstruhy méně. Avšak to neznámá, že se ekologický význam pstruhů ve společenstvu snížil. Možná právě naopak, protože ve Vltavě se také vyskytuje perlorodka říční, kriticky ohrožený druh mlže, jehož parazitická stadia pstruzi vyživují a šíří dále v toku.

O vztazích mezi perlorodkou a pstruhy v řece Vltavě informoval tento časopis v minulém ročníku, a tak lze jen připomenout, že invazní stadia perlorodek, tzv. glochidia, žlutý text nahradit "dokončují svůj vývoj" pouze na pstruzích pouze na pstruzích. Ostatní druhy, které se pstruhy soutěží o potravu a prostor, tak vlastně konkurují i perlorodce. V nenarušeném prostředí je však ve společenstvu ryb ustanovena přirozená rovnováha, která nevýhodňuje žádný druh. Problém nabývá na významu, když je rovnováha v původním společenstvu porušena, jak k tomu došlo na horním toku Vltavy. Změna ve společenstvu byla způsobena migrací kaprovitých ryb z lipenské ná-

drže, které jsou tu mnohonásobně početnější než v původním prostředí Vltavy. Tisíchlavá hejna ouklejí, plotic, cejnů a jelců jesenů vytlačují pstruhy do přítoků, kde však perlorodky nežijí, kde však perlorodky, kvůli nízké teplotě vody a nedostatku potravy, nežijí. Dalším, závažným problémem z hlediska volného šíření ohroženého mlže je však jeho hostitel. Pstruh je totiž v horní Vltavě předmětem rekreačního rybolovu, a to bez účinného ochranného režimu („chyt a pusť“). Protože společný výskyt pstruha a perlorodky je v povodí horní Vltavy vzácný, v podstatě neregulovaný odlov pstruhů přispívá k oslabování populace perlorodek.

Lipenská bariéra

I když pstruzi občas do Lipna vplouvají, jejich výskyt zde je jen dočasný a vzácný. Lipno tak představuje umělou bariéru, která pstruhům i perlorodkám omezuje možnost šířit se dále po proudu Vltavy. V této souvislosti je vhodné si uvědomit, že dnes často diskutovaná výstavba nebo obnova nádrží v NP Šumava, má kromě zadržování vody i druhou, bohužel, stinnou stránku. Přehrazení toku hrází znamená omezení volného pohybu nejen ryb, ale i dalších druhů zvířat. Navíc umělé nádrže umožňují rozmnožení a šíření nepůvodních druhů, které těm původním konkurují. Voda v nádržích se ohřívá a mění původní teplotní režim toku níže po proudu,



odchov chráněných střevlí potočních, a jejich existence tak našla k přírodě šetrný způsob využití, masivní obnova nádrží na území NP Šumava by na vodní organismy měla negativní vliv. Nádrže nejen omezí migrace pstruhů, ale také jejich početnost, která je v přepočtu na jednotku plochy vždy vyšší v přirozeném toku.

Účinější ochrana je nezbytná

Aby se pstruhům a dalším druhům ryb, jako jsou např. lipani, mníci a štiky na území NP Šumava dařilo, je třeba zesílit jejich ochranu. V podmínkách rychle se stabilizujícího hospodářství jsou občané našeho státu ekonomicky zajištěni jako nikdy dřív a lov ryb pro obživu je již prázdným termínem. Početnost pstruhů není nutně lovem snižovat, jako je tomu např. u přemnožené spárkaté a černé zvěře. Populace ryb v NP Šumava jsou přirozeně regulovány potravními zdroji a predátory, a dozor lidí je tak nadbytečný. Pstruzi ve Vltavě umožňují existenci perlorodky a jejich lov pro zpestření jídelníčku je tak zcela proti smyslu ochrany přírody. Další příklad člověkem narušené přirozené rovnováhy společenstva ryb ve Vltavě je možné ukázat na lovu štiky, jejíž ochrana by znamenala i úbytek nežádoucích kaprovitých ryb migrujících z Lipna. Ačkoliv štika požívá i pstruhy, většímu kontaktu obou druhů je zabráněno tím, že v toku obsazují odlišné prostředí. Pstruzi mají stanoviště v proudech, zatímco štiky v tůňích, zátokách nebo v úsecích s hustou vodní vegetací, kde se živí především ploticemi, cejny a okouny. Štika tak není v pstruhových vodách „škodnou“, jak se mylně zmiňuje v tradiční, avšak z dnešního pohledu již zastaralé literatuře, ale je naopak významným regulátorem druhů, které pstruhům a lipanům konkurují. Expanze kaprovitých ryb z Lipna do toku horní

Vltavy je důsledkem změn prostředí v minulosti vyvolaných člověkem. Stejně tak je dnes rybolov hlavním faktorem omezujícím přirozený vývoj společenstva ryb v horní Vltavě. V projektech na záchranu poslední vltavské populace perlorodky pak zcela jistě nelze uspět, pokud nebude stejně přísně jako vymírající mlž chráněn i jeho přirozený hostitel, pstruh obecný.

Ondřej Slavík
Česká zemědělská univerzita v Praze
oslavik@af.czu.cz



Vltavská štika s implantovanou vysílačkou.



Z Lipna do Vltavy migrují i draví boleni, kterým jsou také implantovány vysílačky.

ktej vyhovoval organismům, který vyhovoval organismům, adaptovaným na horské a podhorské podmínky. Teplejší voda posiluje expanzi nepůvodních společenstev nejen v nádrži, ale i na jejím přítoku, jak je dobře vidět na příkladu Lipna a Vltavy. Podobně negativní vliv má i regulace průtoku, který pod nádržemi ztrácí svou původní variabilitu, bývá zpravidla nižší, ochuzený i o odpar a průsaky. Omezení variability průtoků pak zvyšuje ukládání organických sedimentů, v jejichž nánosech se např. špatně vyvíjejí jikry pstruhů. Naši předkové budovali nádrže jako rezervoáry vody pro plavení dřeva a tato činnost měla přísně ekonomický smysl. Plavení dřeva na Šumavě je však jen pouhou vzpomínkou. S výjimkou Lipna nemají žádné jiné nádrže v regionu kapacitu zmírnit vliv povodní, a proto je vodu na území NP Šumava určitě vhodnější udržet v loukách a slatích, než za kamennými hrázemi. Ačkoliv již existující nádrže jsou dnes využívány např. na



Ve Vltavě skrytě žijí i velcí jelci tloušti.



Vltavské meandry, kde se potkávají pstruzi a perlorodky.

25. rok Národního parku Šumava



Oslavy 25 let založení NP Šumava přilákaly na Rokytnu stovky návštěvníků. Foto: Štěpán Rosenkranz

Oslavy čtvrtstoletí založení Národního parku Šumava jsou za námi. I když to nebyly oslavy v tom pravém slova smyslu, ale spíše takové drobné připomínky toho, že před 25 lety byl založen největší národní park v České republice.

Nechtěli jsme totiž pořádat nějaké pompézní, okázalé a bombastické akce, které by měly připomenout zmiňované výročí. Raději jsme nechali šumavskou přírodu, aby si oslavy „řídila“, my ji k tomu pouze poskytli prostor. A že toho plně využila – to je nasnadě.

Přírodu národního parku jsme chtěli představit nejširší veřejnosti, a to třeba naučně-populární formou. Naplánovali jsme proto pásmo přednášek nazvaných „Středeční večery na Šumavě“, které nemohl hned v lednu otevřít nikdo jiný, než světově uznávaný profesor Josef Fanta, který se celý svůj život zabývá problematikou

lesních ekosystémů, a to jak těch hospodářských, tak i těch, které jsou ponechány samovolnému vývoji. Následovala pak řada dalších přednášek například o šumavských jezerech, mokřadech, o problematice jelení zvěře, tetřeva hlušce, hubách a dalších. Tento cyklus byl natolik úspěšný, že jsme se rozhodli v něm pokračovat i nadále, a tak i v příštím roce se můžete těšit na „Středeční večery na Šumavě“, a to opět s celou řadou českých i zahraničních osobností.

Mezi tyto přednášky se v druhé polovině března vklínila jedna velmi zajímavá akce, která se asi hned tak opakovat ne-

bude – setkání všech dosavadních ředitelů Správy Národního parku Šumava. Pozvání na moderovanou diskuzi přijalo všech devět bývalých ředitelů a pochopitelně i ten současný, který byl nejen hostitelem, ale i diskutujícím. Dvuhodinovou diskuzi moderoval Tomáš Rothrockl, ředitel Národního parku Podyjí, jenž je ve funkci od vzniku tohoto národního parku, tedy celých 25 let. Bylo to velmi zajímavé setkání, při kterém se jasně ukázaly dva naprosto rozdílné pohledy na péči o více než 68 tisíc hektarů velké území, tedy především s ohledem na boj s kůrovcem. Zjednoduše-





ně se dá říci, že jeden pohled byl pro zásahy proti kůrovci a ten druhý pro ponechání území samovolnému vývoji. Bohužel, tyto dva protichůdné názory se mnohdy střídaly s výměnou ředitelů a v řadě případů ve velmi rychlém sledu.

Ač byla tato diskuze velmi zajímavá a podnětná, nebyla zase úplně pro každého. Pro širokou veřejnost jsme totiž měli připravenou větší akci – celý den her, zábavy a poznání na Rokytě, který se konal 16. července. Skoro patnáct set návštěvníků si užilo bohatý program, který zakončil koncert populárního zpěváka Marka Ztraceného, který pochází ze Šumavy, konkrétně ze Železných Rudy.

V průběhu roku vzniklo také hned několik materiálů, jak série dvaceti letáků popisující výlety v nejrůznějších lokalitách Šumavy, tak několik nových didaktických materiálů, jako sběratelských kartiček, hracích karet v nové grafice, nebo určovací klíče. Vydali jsme také tři nové knižní publikace. Tou první, která vyšla na jaře, populární formou představuje výsledky rozsáhlého biomonitoringu 750 ploch v bezzásahovém území. Mnohá zjištění v knize „Šumavské lesy pod lupou“ autorů Pavly Čížkové a Pavla Hubeného jsou překvapující a doslova boří některé mýty a dosavadní „pravdy“ o šumavských lesích. Ke konci letošního roku pak vyšly dvě knihy, každá určená pro jiného čtenáře. Střediska environmentální výchovy Správy Národního parku Šumava přichází s novou knihou pod názvem „Světlem šumavské přírody“, která čtenáře zavede do šumavských lesů, luk, rašelinišť, okolí řek a lehdovcových jezer. Příroda nezná hranic, a tak i tato kniha je popisem šumavské přírody nejen v Národním parku a Chráněné krajinné oblasti Šumava, ale také v Národním parku a Přírodním parku Bavorský les. Kniha je zpracována interaktivním způsobem, aby se do knihy mohli začíst i nejmenší čtenáři. Třetí publikací, která je nově v prodeji, je kniha s názvem 25 let/ 25 příběhů Šumavy. Díky ní si můžete nechat vyprávět pětadvacet příběhů lidmi, které ovlivnila Šumava. Zanechala v nich nerasmazatelnou stopu, stala se pro ně osudem pracovním i osobním. Dvacet pět osob vám prozradí, jaká byla jejich životní cesta na Šumavu a k poznávání jejich fenoménů – živočichů, rostlin, lesů, mokřadů, historie, literatury nebo architektury.

Ale jak už bylo řečeno v úvodu článku, nechali jsme šumavskou přírodu, aby si oslavy „řídila“, my ji k tomu pouze poskytli prostor. Na jaře jsme tak mohli seznámit veřejnost s nálezem nejstaršího smrku v České republice, který je se svými 623 lety pravděpodobně nejstarší popsaný strom

Kniha Šumavské lesy pod lupou přináší překvapivá fakta o bezzásahovém území.



Po Šumavě se pohybuje nejméně jeden divoký vlk. Foto z fotopasti.



Jedna z přednášek v rámci cyklu Středeční večery na Šumavě byla i Vojtěcha Cady z pražské ČZU. Foto Štěpán Rosenkranz

v celé střední Evropě. Dnes už souše byla nalezena v karu Plešného jezera, kde bylo objeveno několik více než pětisetletých stromů. Je tedy jisté, že na Šumavě donedávna žili a hlavně ještě žijí potomci nejstarších pralesů, kteří pamatují nekolonizovanou Šumavu.

Druhou velkou radost nám připravili představitelé zvířecí říše. Dnes totiž už můžeme s jistotou říci, že se na území národního parku pohybují nejméně dva divocí vlci, a to jak samec, tak i samice. Doufáme, že se najdou a založí zde první smečku vlků. To by totiž byl jeden z těch největších darů pro další čtvrtstoletí Národního parku Šumava.

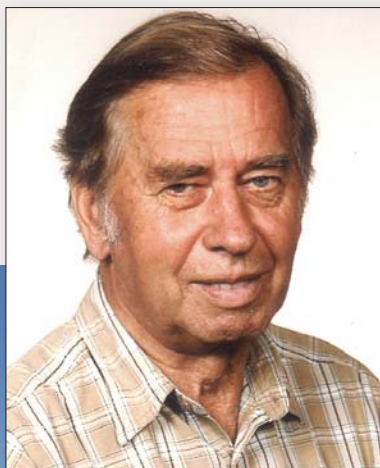
Tak všechno nejlepší.

Jan Dvořák

Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz

Vůbec poprvé se při veřejné diskuzi sešlo všech devět ředitelů Správy NP Šumava. Foto: Štěpán Rosenkranz





Hans Bibelriether – Šumava nás v mnoh



Pohled na NP Bavorský les z rozhledny v Neuschönau. Foto: Jiří Kadoch

Byl prvním ředitelem Národního parku Bavorský les a dodnes je velmi uznávanou osobností v oblasti ochrany přírody. Po celý svůj život je navíc nepřímo spjatý i s českou stranou Šumavy.

Chráněná krajinná oblast Šumava existovala teprve šest let, když byl Hans Bibelriether v roce 1969 povolán do tehdy vznikající Správy Národního parku Bavorský les. O necelý rok později, 7. října 1970, byl Národní park Bavorský les slavnostně otevřen. Bylo mu tehdy pouhých 36 let a vůbec nevěděl, jak těžká léta ho čekají. Nastupoval totiž v době, kdy se slova jako divočina, bezzásahovost nebo přirozený vývoj lesa nenosila.

„V čele Národního parku Bavorský les jsem měl původně být jenom tři roky, ale bylo z toho celých 29 cenných let. Ne vždy to bylo jednoduché a hned dva roky po vyhlášení Národního parku Bavorský les přišla první velká výzva. Na

zhruba deseti hektarech, nedaleko Waldhäuseru, nám silný vítr způsobil polom. Lidé z ministerstva chtěli, abychom jej zpracovali. Nakonec se na to přijel podívat sám odpovědný ministr Hans Eisenmann, který rozhodl, abychom část ponechali přirozenému vývoji.

Tento moment byl velmi důležitým o jedenáct let později, kdy došlo k dalším, mnohem větším polomům jak v Bavorském lese, tak i na české straně Šumavy. Lesní správy chtěly, abychom polomy i v ryze přírodních zónách těžili, ale ministr Eisenmann řekl, že v polomu z roku 1972 výborně roste přirozené zmlazení a les se má nechat přirozenému vývoji nadále. Tehdy v roce 1983

jsme začali razit heslo „Přírodu nechat být přírodou“. V přírodní zóně dostala přednost ochrana přirozených procesů, mimo ně se proti kůrovci zasahovalo. Díky tomu bylo možné přímo sledovat, jak je příroda mocná.“

Jak těžké bylo přesvědčit o přírodních procesech veřejnost?

„Nebylo to vůbec jednoduché. Hlavně pro kolegy lesníky to byl těžký psychologický moment, když viděli nevytěžené dřevo nechané v lese a „pracujícího“ kůrovce, se kterým nemohli bojovat. Samozřejmě svůj nesouhlas s tímto postupem dávali zřetelně najevo a přesvědčovali veřejnost, že přirozený vývoj není správnou cestou – doslova štváli region



hém inspirovala

přímo proti mně. Na druhou stranu tady byly osobnosti, jako poslední hejtman okresu Grafenau Karl Bayer, které stály za námi. I přesto, že mnoho lidí chtělo Národní park Bavorský les zrušit, ustáli jsme to, a to hlavně díky ministru zemědělství Hansu Eisenmannovi a dalším podobným lidem, kteří prostě byli ve správnou dobu na správném místě.“

Jaká byla tehdy komunikace s českou stranou Šumavy?

„Po celou dobu svého ředitelování jsem byl v kontaktu s českými ochránci přírody, dokonce už i před takzvaným Praž-

*Společná prohlídka příhraničního horského lesa se uskutečnila již v září 1989.
Foto: archiv H. Bibeliether*

ským jarem, kdy se uvažovalo o vyhlášení Národního parku Šumava. Málokdo asi ví, že i česká strana Šumavy nás tak trochu k našemu heslu „Přírodu nechat být přírodou“ inspirovala. V hraničním pásmu jsme totiž mohli vidět, jak příroda „hospodaří“ s územím, kam lidé nemohli, jak neobhospodařované louky podléhají sukcesi, jak se vytvářejí nová stanoviště pro vzácné druhy zvířat a rostlin – toho jsme si prostě nemohli nevšimnout. Komunikace v osmdesátých letech minulého století ale byla mezi námi a českou stranou velmi omezená, dokonce si nikdo z Československa ani nestěžoval, že v Bavorsku s kůrovcem nebojujeme. Změna nastala až po roce 1989.“

Jak jste prožíval právě revoluční rok 1989 a těsně porevoluční období?

„Byl to čas plný emocí a nadějí. Už v roce 1989 se stříhaly první dráty Železné opony a začalo vznikat velké společné území divoké přírody. Na přelomu let 1990 a 1991 byl zpracován posudek WWF o tom, jak by mohl vypadat Národní park Šumava. Tehdy jsme do komise poprvé usedli společně my a Češi. Začali jsme velmi často navštěvovat Šumavu, prošli jsme si Boubín a další krásná místa Šumavy. Když začal proces přípravy vyhlášení Národního parku Šumava, byl jsem i já u toho a úzce jsem spolupracoval se zodpovědnými osobami. O velké radosti z vyhlášení Národního parku Šumava v roce 1991 snad ani nemusím hovořit.“

Viděl jste už tehdy v obou parcích potenciál největšího území ponechaného přírodním procesům v celé střední Evropě?

„Ano, už od začátku bylo jasné, že tu vzniká něco jedinečného. Věděl jsem ale, že pracovat s územím přesahujícím 68 tisíc hektarů, které má Národní park Šumava, bude velmi těžké. Mé zkušenosti mi navíc říkaly, že zastánci přírodních procesů v Česku to budou mít hodně těžké, což se potvrzuje dodnes.“

Stal se vznik Národního parku Šumava impulsem pro to, aby se váš národní park zvětšil?

Krátce po založení NP Šumava byl u přechodu Finsterau-Bučina otevřen společný informační pavilon. Foto: archiv H. Bibeliether

„Hrálo to svoji důležitou roli. Národní park Šumava se rozkládá v délce skoro 80 kilometrů po hranici, kdežto bavorský park zabíral jen 19 kilometrů hranice. A i tato disproporce byla jedním z argumentů, který vedl k rozšíření našeho parku.“

Ve svém funkčním období jste zažil čtyři ředitele NP Šumava, dnes jich je deset. Jak vnímáte tak časté změny ve vedení?

„Je špatné, když politika zasahuje personálními změnami do vývoje národních parků. To tam nepatří a Šumava je toho jasným příkladem. Ale není to jen česká specialita, je to všude ve světě. Například už po roce mého působení v čele parku prohlásil šéf Bavorské správy státních lesů, pod kterého spadaly chráněná území a národní parky, že mým jmenováním na pozici ředitele udělal největší chybu ve svém profesním životě. Tehdy mě podpořil ministr, ale i tak to nebylo příjemné období.“

Jak dnes vidíte spolupráci národních parků Šumava a Bavorský les?

„Jsou to, a vlastně vždy byly spojené nádoby. Například reintrodukce rysa ostrovida by se nepovedla, pokud by v osmdesátých letech neproběhla i na české straně. Podobné je to s puštíkem bělavým, který hlavně na Šumavě našel dobré podmínky ke svému životu. Díky Národnímu parku Šumava se i my můžeme těšit ze životaschopné populace tetřeva hlušce a dalších vzácných druhů.“

Dnes je vidět posun v tom, že příroda a přírodní procesy mají svoji hodnotu, kterou vnímá snad už většina lidí v Evropě. Divočina a přirozené procesy už nejsou jen sprostými slovy, jak tomu bylo před čtyřiceti lety. Více než 50 procent Němců říká, že čím divočejší je příroda, tím víc se jim líbí. Chtějí zažít čistou přírodu, neovlivněnou lidskými zásahy. Stále více lidí, nejen Němců, jezdí za těmito místy. Tyto zážitky jim dokážou nabídnout právě národní parky Šumava a Bavorský les. Toto území má jedinečnou šanci, stát se přírodním územím, které teď asi ještě nedokážeme plně docenit, ale jsem si jistý, že naše děti a vnoučata si to už uvědomí.“

Rozhovor vedl **Jan Dvořák**
Správa Národního parku Šumava
jan.dvorak@npsumava.cz



První sluneční paprsky dopadají na čerstvě vyfrézovanou stopu nad údolím Kořenského potoka.

Text a foto **František Janout**

Bílou Šumavou

v okolí Strážného a Polky

Možná poněkud zastrčený kraj ... Ale kdo nemá rád příliš velký turistický ruch, ani mu nevdá bílá stopa zvlněným terénem, je tato oblast ideální volbou.

Start do bílé stopy

Nejvhodnějším výchozím místem, snadno přístupným po silnici I/4 od Vimperku a s velmi dobrými možnostmi parkování i občerstvení, je Strážný. Parkoviště se nacházejí v centru obce a poblíž lyžařského areálu, kde je i východiště běžec-kých stop. Do obce se lze omezeně dostat i autobusovou linkou z Vimperku. Pro milovníky méně frekventovaných tras se nabízí okruh ze Strážného přes Polku a Žďárské sedýlko a zpět.

Nejnáročnější část trasy

Okruh je dlouhý 18 km a je nejlépe jej absolvovat v uvedeném směru. Opačný směr by měli volit jen ti, kterým nevdá, že terén s největšími výškovými rozdíly budou absolvovat až v poslední třetině trasy. Jako nástupní místo do běžec-ké stopy je

nejvhodnější hájenka „Polesí“, kde je možné využít i malé parkoviště. Odtud doslova „vzhůru bílou stopou“ svahem hory Strážný vystoupat nad lyžařský areál do sedla mezi vrcholy Strážný a Vyhlídka. Překonaný šedesátimetrový výškový rozdíl ale vzápětí ztratíte poměrně ostrým sjezdem do údolí Kořenského potoka. Za cenu, že přijdete o pěknou vyhlídku, ale zato se vyhnete převýšení a trasu si zkrátíte o 0,5 km, lze dojít k tomuto místu po cestě od parkoviště u dolní části lyžařského areálu. Trasa pokračuje lesem stálým stoupáním k hájovně Orlovka (v létě se odtud dá po žluté značce vystoupat ke zřícenině hradu Kunžvart) a dál k Vyhlídce Václava Hrubého (jednoho z prvních dobrovolných strážců CHKO Šumava), která se nachází v místě zaniklé malé osady zvané Samoty. Z takřka tisícimetrové nadmoř-

ské výšky je pěkný výhled jihovýchodním směrem k Radvanovickému hřbetu nad Českými Žleby, za jehož sedlem vystupuje Stožec. Při dobré viditelnosti se na pozadí rýsuje Želnavská hornatina s nejvyšší horou Knížecí stolec, více k jihu pak hraniční hřeben Smrčina – Třístoličník.

Polka – romantický kout Šumavy

Od Vyhlídky Václava Hrubého následuje oddychový 1,5 km sjezd. Po vyjetí z lesa se otevře impozantní pohled do překrásného údolí dnes již bývalé osady Polka (Elendbachl). Byla založena v polovině 18. století Schwarzenberky nedaleko soutoku Poleckého potoka a Teplé Vltavy. Obyvateli byli lesní dělníci, kteří zpracovávali dřevo z lesů a dopravovali jej po vodních tocích za pomoci umělých vodních nádržek. Z nich se zachovala Dolní i Horní



Rolba zdolává příkré stoupání nad Strážným, aby ještě za ranního šera upravila lyžařům stopu.

Polecká nádrž. Dolní Poleckou nádrži protéká Polecký potok, a také náhon z Teplé Vltavy, který přivádí vodu k malé vodní elektrárně z roku 1913. Stavení zůstalo jen jediné – zrekonstruovaný bývalý dům Johanna Selbitschky, nyní Penzion Polka (možnost jednoduchého občerstvení).

Ještě jednou vzhůru

Z Polky trasa opět stoupá nejprve lesem a pak rozlehlou plání svahem Poleckého vrchu, kde dříve stávala osada Nová Polka, která

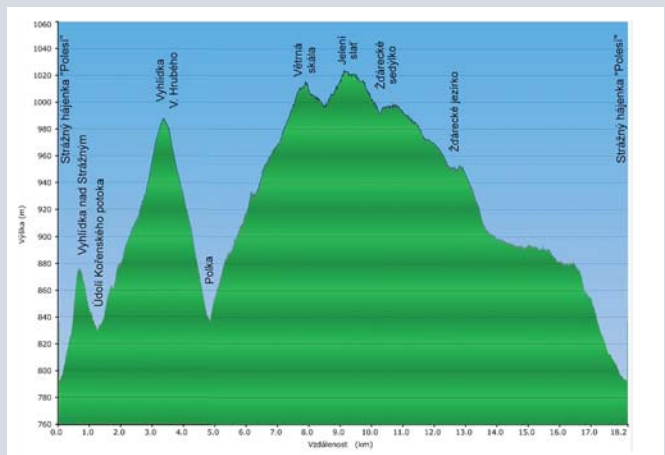
vznikla jako menší část Polky zhruba o 100 let později. Výhledům dominuje nedaleký Žlíbský vrch (1 133 m n. m.) se stožárem vysílače. Zbývá zdolat poslední stoupání k nejvyššímu bodu trasy v blízkosti vrcholu Jelení slať. Před jeho dosažením stojí za povšimnutí Větrná skála, do níž je vytesán historický reliéf korunky a trubky. Uvádí se, že jde pravděpodobně o starý poštovní symbol, ale podobné reliéfy byly na Šumavě vytesávány na paměť královských honů.

Pohodově zpět do Strážného

Do cíle zbývá ještě polovina cesty, ale už nebude potřeba vydávat tolik energie, všechna stoupání byla zdolána a následuje odměna za vynaložené úsilí. Stopa klesá na rozcestí Žďárské sedýlko, kde se napojuje na Šumavskou magistrálu. Kdo nepocítuje únavu, může si odtud trasu prodloužit „odskokem“ na Knížecí Pláně, vzdálené 1,5 km prakticky bez výškových rozdílů. Po Šumavské magistrále, kolem Žďárského jezírka do Strážného se okruh uzavře.

Ve Strážném není informační středisko, proto je lépe si předem opatřit v některém informačním centru NP Šumava letáček „Bílá stopa Šumava – lyžařské trasy č.3 (centrální Šumava)“. Leták si lze také stáhnout z webu www.bilastopa.cz, kde najdete i aktuální informace o stavu běžeckých tras.

František Janout
janout.frantisek@seznam.cz



Profil trati ukazuje výškové rozdíly, které je nutné překonat.

Nejvyššího bodu trasy bylo dosaženo, začíná opravdová zimní romantika v bílé stopě.



Radvanovická lípa

Putování za památnými stromy – 8. díl

V dalším putování za památnými stromy se vrátíme na jih Čech, kde cestou z Hliniště do Českých Žlebů procházíme lokalitou zaniklé obce Radvanovice, kterou dnes kromě pamětní desky připomíná nádherná lípa velkolistá.



Radvanovické výhledy.

Radvanovická lípa velkolistá *Tilia platyphyllos* Scop. byla památným stromem vyhlášena v roce 1990, a to pro svou impozantní velikost, ale i jako připomínka zmíněné zaniklé obce Radvanovice. Lípa dosahuje velikosti téměř 30 metrů a její obvod činí úctyhodných 602 cm měřených ve 130 cm nad terénem. Lípa byla několikrát ošetřena, například v roce 2000 po vylomení a otevření dutiny, byla tato dutina vyčištěna, ošetřena penetračním nátěrem a zastřešena. Další ošetření proběhlo v roce 2008, kdy byl proveden bezpečnostní a výchovný řez. A tomu, kdo se

u památného stromu během letošního léta zastavil, pravděpodobně neuniklo poškození způsobené červcovou vichřicí, která se prohnala šumavskými pláněmi a dokončila dílo, které započal dřevomor. Dřevomor a následná vichřice způsobila, že došlo k odlomení jedné z kosterních větví.

Před počátkem zimního období byly na lípě provedeny tahové zkoušky, které poskytly arboretistům informaci o bezpečnosti stromu. Neboť strom se nachází v těsné blízkosti veřejné komunikace, bylo nutné brát v úvahu bezpečnost procháze-

jících a projíždějících. Po provedení těchto zkoušek muselo dojít k ořezu větví, snížení stromu a tím zajistit stabilitu pro další období.

Ač torzo, tak stále stojí Radvanovická lípa ponechaná památným stromem. Vždyť už na svém místě stojí více než 200 let a je s místem neodmyslitelně spojena. S místem, zaniklou osadou Radvanovice.

Osada Radvanovice (německy Schillerberg) vznikla v roce 1752, kdy sem ze sousedních Českých Žlebů a dalších osad přišli první osadníci. Jednalo se převážně o lesníky, a jak už to v odlehlých místech Šuma-

vy bývá, i v Radvanovicích se sušilo vše, co okolí poskytlo, včetně textilních rostlin. Proto kromě lesníků byli v osadě i tkalci, další z řemesel, která se zde nacházela, byli například kováři. Kovárna zde byla postavena již v roce 1781. Z dalších staveb lze uvést dvě hájovny, dvě výklenkové kapličky podél hlavní cesty. Z dochovaných záznamů lze doložit, že v roce 1921 zde žilo 191 obyvatel ve 31 domech. Se vznikem hraničního pásma došlo k vysídlení obyvatel a zániku osady. Dnes už jen očím pozorných návštěvníků neuniknou kamenné snosy, které představovaly hranice mezi jednotlivými poličky tehdejších rolníků.

Lípa velkolistá pamatuje život v této osadě a i ona sama se přibližuje konci svého života, ale i přes svůj neblahý osud v podobě nakažení dřevomorem, může společně s památným kamenem a informační deskou stále připomínat tehdejší dění v lokalitě.

Jitka Maršálková

Správa Národního parku Šumava
jitka.marsalkova@npsumava.cz



Radvanovická lípa.

Pamětní deska připomínající dobu největšího významu osady.



Lípa velkolistá (*Tilia platyphyllos* Scop.)

Statný strom, dorůstající do výšky přesahující až 25 m, je hodně podobná lípě malolisté, se kterou se často kříží (vzniká lípa obecná). Barva chmýří v úhlech žil umožňuje její specifikaci a lípa velkolistá má větší květy i plody než lípa malolistá. Listy lípy velkolisté dorůstají až 15 cm. Lípě vyhovuje polostín s hlubokou výživnou půdou.

Lípu velkolistou nalezneme v západní, střední a jihovýchodní Evropě. V České republice je k nalezení především v listnatých lesích od nížin až po horské polohy.

Lípa velkolistá, spolu s malolistou a obecnou patří k jediným třem druhům lip poskytujících léčivé květy (používané na podporu trávení, funkci dýchacího systému, pro své zklidňující účinky).

Dřevomor kořenový

Nazývaný také spálenka skořepatá (*Kretzschmaria deusta*) je houba, jejíž historie sahá až do druhé poloviny 16. století, kdy byla popsána fytopatologem doc. Ing. Aloisem Černým CSc. Houba rozkládá dřevo především listnatých stromů. Toto poškození způsobuje narušení mechanických vlastností stromů a dochází k ulamování větví nebo celých částí stromů hned u kořenů. Plodnice (stromata) dřevomoru jsou v mládí bělavé až šedé, záhy černají; kovově až modravě černé v době své zralosti připomínají tekoucí asfalt nebo lávu. Ve stáří plodnice tvrdnou, mají nerovný povrch a připomínají spálené dřevo, odtud český název spálenka skořepatá.

Šumava před sto lety

na snímcích Fotoateliéru Seidel IV.

Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově ukrývá ve svém fotografickém archivu na 140 000 snímků z období před 100 lety. Legendární „kronikář Šumavy“ fotograf Josef Seidel a jeho syn František zachytili na svých snímcích dávnou tvář šumavské přírody a krajiny. Postupně Vám ji budeme představovat...



Knížecí Pláně s Luzným v pozadí. Foto: Josef Seidel, po roce 1925

Fotografie zimní Šumavy

Zasněžené vrcholky hor, pohledy na majestátní šumavské vrcholy v zimě, známe i ze snímků Fotoateliéru Seidel a nepřipadají nám dnes ani příliš zvláštní. Kolik námahy však bylo třeba vynaložit, aby ve své době vůbec vznikly?

Po první světové válce přestali být turisté na Šumavě spokojeni s ukončením sezony, které přišlo obvykle vždy s prvním sněhem. Někteří z nich totiž právě tou dobou začali objevovat lyže a s nimi spojené lyžařské terény. I fotograf, který jim až dosud dodával pohlednice s letními motivy, se této změně musel přizpůsobit. Musel na vrcholy s nimi. Nejlépe ještě před nimi a také na lyžích.

V jižních Čechách jezdili lyžovat první turisté, lyžaři z Českých Budějovic do Nové Pece. Na svazích Smrčiny, Plechého vytvá-

řeli členové českých i německých lyžařských klubů první lyžařské stopy ve sněhu. Nejen stopy, ale také první lavory. Nejen první kroky, ale i první pády. Ti, kteří nechtěli, nebo nemohli jezdit lyžovat daleko, zůstávali pod Kletí, nebo na domácích loukách např. na Dobré Vodě. Vlaky vozily lyžaře i na Kubovu Huť. Sportovci ze západních Čech směřovali k Železně Rudě zdolávat tamní šumavské velikány.

První snímky bílých kopců fotografoval Josef Seidel ještě „zdola“. Do údolí, kde na rozdíl od horských vrcholů mnohdy žádný sníh nebyl, se dostával vlakem, jezdil na motocyklu i na kole. Kam nedojel, došel pěšky i se stativem, krabičkami skleněných negativů, velkým dřevěným fotoaparátem a několika objektivy. První zimní pohlednice z vrcholů Šumavy začal vyrábět Josef Seidel zřejmě po roce 1920 a nabídl tak ne-

všední pohledy na místa, kam se v té době málokdo dostal pěšky v botách, na sněžnicích a už vůbec ne na lyžích. Mezi nejkrásnější zimní snímky Šumavy z Fotoateliéru Seidel patří pohledy z Luzného, Roklanu, nebo od Plešného jezera.

Rodina Paleczků a jejich přechod Šumavy

Josef Seidel při svých cestách nemohl na Šumavě nepotkat někoho z rozvětvené místní rodiny Paleczkových, a tak není divu, že dlouhé roky pracoval ve Fotoateliéru Seidel jako fotograf a laborant i Karl Paleczek. Další z Paleczků, Otto, se v ateliéru rovněž učil fotografem. A právě v Huťském Dvoře, pod Smrčinou vyrobil první lyže Karel Paleczek, další lesník z rodu, absolvent odborné školy ve Volarech. Legendární je rovněž slavný lyžařský přechod bratřanců Paleczkových – zaměstnanců fotoateliéru – v roce

Hledejte zmizelou podobu šumavské krajiny v databance starých fotografií na www.seidel.cz a v Museum Fotoateliér Seidel v Českém Krumlově.

1923. Putovali přes vrcholy Šumavy od Sv. Tomáše, přes Smrčinu, Plechý, Roklan i Velký Javor na Železnou Rudu a zpět k Vimperku. Celá jejich cesta byla poměrně detailně fotograficky zdokumentovaná a vznikla z ní řada překrásných zimních pohlednic, které jsou dnes již ikonickými záběry staré Šumavy.

Ani synové Seidela neseděli v zimě doma

Všichni tři Seidelovi synové – Helmut, Franz i nejmladší Arnold již odmalička lyžovali. Na půdě Seidelova domu se dodnes zachovaly nádherné dřevěné lyže od krumlovské firmy pana Nossbergera, který byl prvním výrobcem lyží v Českém Krumlově. Z lyžaření Seidelových synů se zachovala řada krásných fotografií, ale i písemných záznamů. Např. v roce 1918 si ve svém deníku František Seidel stěžuje, že v Krumlově skoro celou zimu nenapadl sníh. A když konečně napadl, zlámal si lyži a nemohl lyžovat.

Ani o vánočních prázdninách v roce 1921 to podle deníku s lyžováním třináctiletých

Plešné jezero, foto Josef Seidel, rok 1930.



Cesta k Plešnému jezeru, foto patrně Karl Paleczek 1923.



Z Roklanu k Luznému, foto patrně Karl Paleczek, 1923

Seidelových kluků nebylo lepší: „Prázdniny trávíme různými činnostmi. Dopoledne se trochu učíme a řežeme dříví. Odpoledne se bruslí.

Večer se čtou příběhy nebo se hraje. Naštěstí můžeme často bruslit, jinak bychom museli zůstat doma a prázdniny by byly zkažené. Ale se sněhem to holt hapruje. Dosud jsme neměli žádný sníh, takže jsme naše prkýnka museli nechat ležet na půdě. Teprve dnes (5. 1. 1922) trošku sněžilo. Sníh nestačí ani na sáňkování. Tak bude 17 dní pryč a my jsme ani jednou neležovali.“

A totéž se opakovalo roku 1925: „dne 1. 2. 1925 zase trochu padal sníh. Lyžaři už toho hodně plánují. Ale přichází obleva a deštivé počasí. Takže prkýnka musejí čekat dál...“

Petr Hudíčák a Zdena Mrázková
Museum Fotoatelier Seidel, Český Krumlov
petr.hudicak@ckrf.ckrumlov.cz

Fotografie: Josef a František Seidel
Transkripce a překlad
deníku F. Seidela: Markéta Urbanová

Kubova Huť, foto Josef Seidel, před rokem 1935.



Na Šumavě proběhlo Setkání členů a přátel ČSOP

První zářijový víkend proběhlo v rekreačním zařízení VLS Olšina již 15. celorepublikové Setkání členů a přátel Českého svazu ochránců přírody. Pro účastníky, kterých se letos sjelo přes dvě stovky, byl připraven od pátečního odpoledne bohatý program tematicky zaměřený především na Šumavu a Vojenský újezd Boletice. Páteční program zahájily odborné přednášky, celé odpoledne probíhal program pro děti nebo bylo otevřené blízké přírodovědné muzeum tzv. „Bašta“ na hrázi rybníka Olšina. Sobotní den pak byl věnován několika odborným exkurzím – do horských smrččin, na šumavská rašeliníště, do okolí Lipenské přehrady a do vojenského újezdu Boletice. V neděli se pak zájemci přesunuli na Vimpersko, kde navštívili lokality v péči organizátora tohoto setkání – ZO ČSOP Šumava, a to Velkou Homolku a Sudslavickou naučnou stezku. Toto setkání proběhlo za spolupřátelství Správy NP Šumava, AOPK ČR regionálního pracoviště Jižní Čechy a VLS, divize Horní Planá. Jednotliví zástupci těchto organizací zajistili přednášky či vedli odborné exkurze do terénu. A protože i počasí bylo na straně pořadatelů, odjžděli ze Šumavy účastníci toho Setkání plní nových poznatků a zážitků.

Jakub Hromas, ZO ČSOP Šumava



České národní parky 2016

Na konci září proběhla na půdě České zemědělské univerzity v Praze konference pod názvem České národní parky 2016. Hlavním účelem konference, jejímž pořadatelem byly kromě správ všech našich čtyř národních parků i Ministerstvo životního prostředí ČR, bylo představit a veřejně diskutovat současný stav a budoucnost národních parků v České republice. Zhruba 150 účastníků z 8 evropských zemí v rámci dvoudenního programu diskutovalo o mezinárodním významu národních parků, jejich současném stavu a reprezentativnosti, zároveň se program dotknul dalších chráněných území v ČR stejně jako jejich legislativního zakotvení. Společné představení všech našich národních parků včetně svých zahraničních partnerských parků společně se závěrečnou panelovou diskuzí s širokou veřejností patřily bezesporu k vrcholům této společné akademické oslavy 25. výročí vyhlášení NP Podyjí a NP Šumava.

Jaroslav Červenka



Foto: Tom Jůnek, Fakulta životního prostředí ČZU

Šumava v nových knižních titulech

V našich informačních a návštěvnických střediscích, a také v e-shopu na stránkách www.npsumava.cz, můžete zakoupit dvě zbrusu nové knihy.

Tou první z nich je „25 let/25 příběhů Národního parku Šumava“. Díky ní si můžete nechat vyprávět pětadvacet příběhů lidmi, které ovlivnila Šumava. Zanechala v nich nesmazatelnou stopu, stala se pro ně osudem pracovním i osobním. Cena knihy je 449 Kč. Střediska environmentální výchovy přišla s novou knihou pod názvem „Světem šumavské přírody“. Zavede Vás do šumavských lesů, luk, rašeliníšť, okolí řek a ledovcových jezer, a to moderním, interaktivním způsobem, aby se do knihy mohli začíst i nejmenší čtenáři. Knihu zakoupíte za 370 Kč.

redakce



Nové poválkové chodníky a vybavení odpočinkových míst a nouzových nocovišť

V rámci projektu „Obnova poválkových chodníků a odpočinkových míst v NP Šumava“, který byl spolufinancován z Národních programů SFŽP, Příloha IV, byla provedena obnova poválkových chodníků na Tříjezerní slati a u Jezera Laka. Dále bylo pořízeno nové vybavení nouzových nocovišť a odpočinkových míst na území NP Šumava.

Na Tříjezerní slati proběhla kompletní obnova stezky. Starý, již nevyhovující chodník byl odstraněn a na jeho místo byl umístěn nový, který se sestává z poválkového chodníku o délce 155 m a 2 malých vyhlídkových plošin. Celková délka včetně vyhlídkových plošin je 180 m.

U Jezera Laka byla vyměněna podlaha u vyhlídkové plošiny, obnoven stávající poválkový chodník a položena nová část chodníku. Tím vzniklo propojení vyhlídkové plošiny a odpočinkového místa. Celková délka včetně vyhlídkové plošiny je 150 m. Nové poválkové chodníky jsou zhotovené z modřínového dřeva, jehož použitím se prodlužuje doba trvanlivosti o více než o 100 %. Chodníky jsou upravené tak, aby splňovaly podmínky bezbariérového přístupu – jsou rozšířeny na 1,5 m a po stranách jsou upevněny vodící lišty pro bezpečný pohyb vozíčkářů.

Sedací soupravy, sestávající se ze dvou lavic a stolu, jsou důležitou součástí odpočinkových míst a nouzových nocovišť. Celkem 20 souprav je umístěno na 3 stávajících odpočinkových místech (Bučina Informační bod, Plešné jezero, Jezero Laka) a 7 nouzových nocovištích (Hůrka u Prášil, Poledník, Modrava, Bučina, Strážný, Nové údolí, Pod Plešným jezerem), jejichž vybavení je ve špatném technickém stavu nebo úplně chybí. Počet souprav na jednotlivé lokality je zvolen podle jejich návštěvnosti.

Jana Sýsová



Šumava v proměně času

Oslavili jsme širokou veřejnost o zaslání srovnávacích fotografií Šumavy. Z došlých vybíráme fotografie paní **Běhouňkové Jany**, na kterých si přiblížíme nedávnou minulost některých známých lokalit Šumavy.



Bývalá osada Zhůří a Hadí vrch



Kostel na Dobré Vodě s Pramenem Sv. Vintíře



Kaple na Hůrce



Jezero Laka

PF 2017

Mnoho štěstí v nadcházejícím roce
přeje všem čtenářům časopisu Šumava
Správa Národního parku Šumava

ISSN 0862-5166



9 770862 516001 04

www.npsumava.cz